

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Självständigt arbete, 30 hp
Landskapsarkitektprogrammet
Fakulteten för landskapsarkitektur,
trädgårds- och växtproduktionsvetenskap
Alnarp, 2018

Offentliga platser i en urbaniserad värld

med exempel från den snabbt växande staden Nairobi

Lisa Erséus

Offentliga platser i en urbaniserad värld

med exempel från den snabbt växande staden Nairobi

Public spaces in an urbanized world

with examples from the rapidly growing city of Nairobi

Författare

Lisa Erséus

Handledare

Anders Larsson, SLU

Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Examinator

Anna Petersson, SLU

Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Bitr examinator

Mats Gyllin, SLU

Institutionen för arbetsvetenskap, ekonomi och miljöpsykologi.

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Kurstitel

Master's Project in Landscape Architecture

Omfattning

30 hp

Nivå och fördjupning

A2E

Kurskod

EX0814

Program

Landskapsarkitekturprogrammet

Utgivningsort

Alnarp

Utgivningsår

2018

Omslagsfoto

Nairobis stadslinje av Lisa Erséus

Fotografier

Alla fotografier är tagna 2017 och av Lisa Erséus om ej annat angetts

Elektronisk publicering

<http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord

offentliga platser - urbanisering - gaturnum - slum - hållbarhetsmål - Nairobi

Abstract

Since 2007, more than half of the world's population live in cities. The urbanization trend seems to continue and by 2050, 70% of the world's population is expected to live in urban environments. 95% of this increase is expected in low-income countries. Urban public spaces act as the residents living room and meeting places. They are a part of the image of the city and strengthen democracy, public health, air quality and reduce the risk of flooding. The United Nations want public places to be safe, inclusive, accessible and green, especially for women, children, elderly persons and people with disabilities. As cities grow at a rapid pace, public spaces are likely to decrease in as well numbers as size and actions are needed to prevent it.

In this essay, four projects are studied in Nairobi, Kenya. All four projects have undergone or are undergoing a process to secure and create public spaces. The projects studied are: Dandora Transformation League; Jeevanjee Gardens; Kibera Productive Public Spaces and Transformation of the GoDown. The projects are studied through site visits and by using the Project for Public Spaces and Gehl architects criteria for good public places.

Sammanfattning

Sedan 2007 lever fler människor i städer än på landsbygden. Urbaniseringstrenden ser ut att fortsätta och 2050 förväntas 70% av världens befolkning bo i urbana miljöer. 95% av denna ökning förväntas ske i låginkomstländer. Stadens offentliga rum agerar stadsinvånarnas vardagsrum och mötesplats. De bidrar till stadsbilden och stärker demokratin, folkhälsan, luftkvaliteten och minskar risken för översvämningar. Förenta Nationerna vill att städers offentliga platser ska vara säkra, inkluderande, tillgängliga och gröna, framförallt för kvinnor, barn, äldre personer och människor med funktionshinder. När städer växer i en snabb takt riskeras de offentliga platserna att minska i antal och storlek och aktiva åtgärder krävs för att förhindra detta.

I denna uppsats studeras fyra projekt i Nairobi, Kenya. Alla fyra projekt har genomgått eller ska genomgå en förändringsprocess för att säkra och skapa offentliga platser. Projekten som studeras är: Dandora Transformation League; Jeevanjee Gardens; Kibera Productive Public Spaces och Transformation of the GoDown. Projekten studeras genom platsbesök och med hjälp av ett analysverktyg baserat på Project for Public Spaces och Gehl arkitekters kriterielistor för goda offentliga platser.

Förord

Under arbetets gång har många människor guidat mig på olika vägar. Ett riktat tack till min handledare, Anders Larsson, för alla gånger du hjälpt mig vidare. Tack till alla inspiratörer och eldsjälar jag träffade i Nairobi, NJ-fakulteten för bidrag till återresa och mina nära som peppat och stöttat.

Till sist vill jag tacka Paul. Utan dig hade jag inte upplevt Kenya.

A handwritten signature in blue ink, appearing to read 'Lisa Erséus', is written over a horizontal line.

Lisa Erséus, Malmö 2018-01-19

INNEHÅLL

4	Abstract
5	Sammanfattning
7	Förord

11 INLEDNING

13	Bakgrund
21	Frågeställningar
21	Mål och syfte
25	Avgränsningar
26	Disposition
26	Definitioner och förkortningar

29 DEN OFFENTLIGA PLATSEN

31	Den offentliga platsens historia
34	Den hälsosamma platsen
36	Den demokratiska platsen
39	Gaturummet som offentlig plats
42	Globala riktlinjer för offentliga platser
46	Arbeten för att säkerställa offentliga platser

49 DESTINATION NAIROBI

51	Nairobi, Kenya
53	Offentliga platserns historia i Nairobi
55	Att vända en nedåtgående trend
57	"Land grabbing"
58	Användning och skötsel
60	Nairobis gaturum
61	Non Governmental Organisations

63 FALLSTUDIE

65	Analysverktyg till fallstudien
73	Dandora Transformation League
85	Jeevanjee Garden
93	Kibera
110	The GoDown Arts Center
117	Sammanfattning av platsanalyserna

121 DISKUSSION

122	Metodkritik
124	Nya insikter, nya mål
125	Hållbar utveckling?
129	Vidare studier
130	Slutsats

132 REFERENSER

INLEDNING

- Bakgrund
- Frågeställningar
- Mål och syfte
- Metod
- Avgränsningar
- Disposition
- Definitioner och förkortningar

landsbygd, Kajiado, Kenya ▲

landsbygd, Österlen, Sverige ▼

Bakgrund

Vid mitt första besök i Nairobi, 2012, transporterades jag i bil mellan olika inhägnade köpcentrum, caféer och betalparker. Bristen på icke-kommersiella mötesplatser var något jag reagerade på. Var fanns stadens offentliga rum? Besöket fångslade mig och blev en första utgångspunkt för det här arbetet. Nairobi har sedan Kenyas självständighet 1963 övertiodubblats i invånarantal och staden förväntas växa ytterligare, vilket gör den till en av världens snabbast växande städer (UN-Habitat, 2015). Min bakomliggande kunskap kring Nairobi som huvudstad i en snabbt urbaniserad värld samt min upplevelse av staden har varit startpunkten för detta arbete.

Den urbana trenden

För första gången i historien lever fler än hälften av världens invånare i städer (World Bank Group, 2017a). Processen där den urbana befolkningen ökar i en snabbare takt än den rurala beror på ett antal olika faktorer och kallas för urbanisering. Människor levde under många år som nomader, ständigt kringflyttande i jakt på föda. De första jordbruksteknikerna uppfanns för cirka tolv tusen år sedan och för första gången var det möjligt att stanna på en plats permanent och bilda små samhällen. De boende i samhällena hjälptes åt att producera och skörda och kunde på så sätt bidra till varandras överlevnad (National Geographic, 2017). Långsamt växte sedan dessa bosättningar runt om i världen och vid slutet av 1800-talet bodde ungefär 97 % av världens befolkning i lantbrukssamhällen. Resterande tre procent utgjorde den urbana befolkningen. Sedan dess har den urbana tillväxten tilltagit och den förväntas fortsätta växa i en allt snabbare takt framöver. Förenta Nationerna förutspår att 70 % av

världens befolkning kommer att bo i urbana miljöer år 2050. 95 % av denna ökning förväntas ske i de minst utvecklade länderna (United Nations, 2017). På bara ett sekel har antalet städer med en miljon invånare eller fler, vuxit från 16 stycken till drygt 400 (UN-Habitat, 2004). Att ha möjlighet att samordna och koncentrera service, arbeten, skolor och hälsovård till stadsmiljöer kan vara en stor fördel, men när en snabb och okontrollerad tillväxt sker finns istället en risk att urbaniseringen resulterar i social instabilitet, fattigdom, ojämställdhet och brist på säkerhet (Ljung & Tannerfeldt, 2006).

Den globala statistiken säger att levnadsvillkoren förbättras vilket resulterar i att människan får en längre förväntad livslängd. Drygt hälften av den urbana trenden sker på grund av denna naturliga ökning. Endast 30 % av urbaniseringen sker till följd av att människor flyttar in till städer från rurala boenden. De sista 10 procenten som städers tillväxt står för är de fall där stadsgränsen flyttas längre ut och därmed inkluderar fler bostadsområden i förorter. Den snabba tillväxten förväntas fortsätta på grund av fler födselar än dödsfall till följd av längre förväntade levnadslängder samt minskad barnadödlighet globalt (Roser, 2017a). I Nairobi ser statistiken däremot annorlunda ut. Endast en liten del av tillväxten är resultatet av en naturlig befolkningsökning, istället är den mesta ökningen en följd av inflyttade landsbygdsbor och människor från andra länder (Rahbaran & Herz, 2014). I Nairobi bor drygt hälften av alla invånare i informella bostättningar och det är också de områdena som förväntas växa mest framöver (Ljung & Tannerfeldt, 2006).

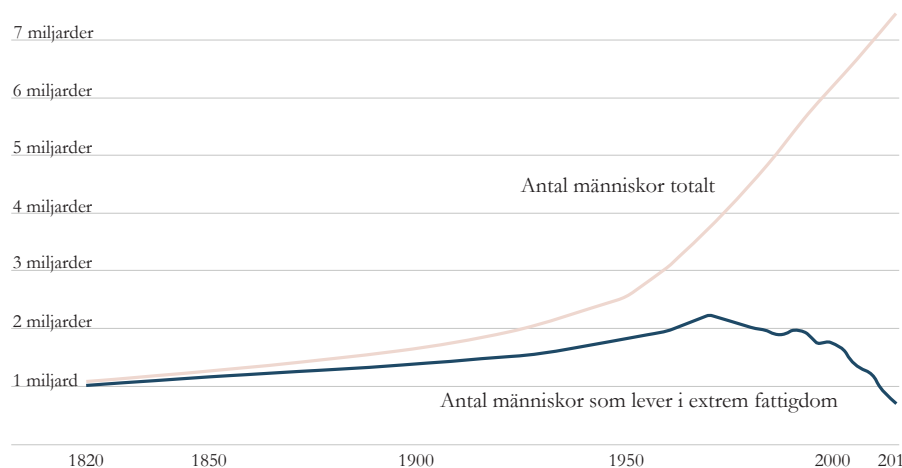
Den första trenden av en övervägande urban befolkning sågs i Storbritannien redan under början av 1900-talet, då de blev första nation med fler urbana än rurala invånare. Industrialismen har drivit urbaniseringen framåt i de flesta europeiska länderna under det senaste seklet (UN-Habitat, 2013b). Sedan ca 1950 har de flesta industrialiserade länders urbana tillväxt stabiliserats samtidigt som den tagit fart och ökat kraftigt i många afrikanska, sydamerikanska och asiatiska länder, vilket enligt FN är de länder där i stort sett all framtida urbanisering kommer ske.

▼ Kenya CBD, Muindi Mbingu Street

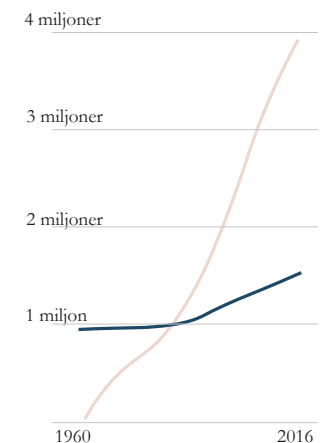

Inför 2000-talet förväntades den stora utmaningen bli att hantera fattigdom världen över (Ljung & Tannerfeldt, 2006). Vid sekelskiftet var det knappt 30 % av världens befolkning som levde i extrem fattigdom och år 2015 hade antalet sjunkit till 9,5% trots en ökad befolkning. Utslaget på de senaste 25 åren har antalet extremt fattiga sjunkit med 137 000 personer per dag (Roser, 2017b). Hur fattigdom mäts skiljer sig mellan länder. Det mätverktyget Världsbanken och FN använder sig av är grundat utifrån vad de basala behoven av kläder, mat och service kostar i respektive land. De globala gränsvärdena sedan 2015 utgår ifrån kostnaderna för de basala behoven i världens 15 fattigaste länder och ligger för fattigdom vid 3.10 dollar per person och dag, medan extrem fattigdom är vid 1.90 dollar per person och dag (World Bank Group, 2016a). Gränsvärdena för fattigdom har kritiserats från flera håll. Att mäta utifrån inkomst och inte tillgångar eller att inte ta hänsyn till geografiska variationer inom ett land anses ge missvisande resultat (Chossudovsky, 1999; Greenberg, 2009).

befolkningsökning globalt jämfört med antal människor som lever i extrem fattigdom. (Roser, 2017b) ▼

▼ befolkningsantal i Nairobi (rosa) och Stockholm (blå) (Rahbaran & Herz, 2014; SCB, 2017; UN-Habitat, 2015)

Nairobi	Stockholm
1963: 29 864	1960: 957 655
1969: 509 286	1970: 973 392
1979: 827 775	1980: 989 424
1989: 1 324 570	1990: 1 040 907
1999: 2 143 254	2000: 1 212 179
2009: 3 138 369	2010: 1 372 565
2015: 3 915 000	2016: 1 538 517

skillnad i densitet mellan Kibera ▲ och Karen ▼ Bilder: Digital Globe, 2016

Sedan 1960 har Nairobis befolkning ökat från 29.300 till 3.915.000 år 2015, en ökning på i genomsnitt ca 70.000 människor per år (UN-Habitat, 2015). De siffrorna kan ställas i relation till befolkningsökningen på cirka 10.000 per år i Stockholm under samma period, där bostadsbristen är en ständig utmaning (SCB, 2017). Den höga urbaniseringsgraden som råder i Kenya och som gör att Nairobi växer i en snabb takt är utmanande för stadens planerare och de behöver en god ledning för att lyckas (Ljung & Tannerfeldt, 2006).

En ekonomisk drivkraft

Parallellt med att städerna växer sker även en ekonomisk tillväxt. En stor del av den urbana befolkningen lever under fattiga förhållanden med inkomst ifrån informella arbeten, vilket gör staden mycket beroende av den informella ekonomin (Ljung & Tannerfeldt, 2006). Där BNP är som högst är urbaniseringsgraden runt 80 %. Det finns alltså en tydlig koppling mellan hög brutto nationalprodukt och urban befolkning. Stadsutvecklingen hinner inte med i samma takt som den snabba inflyttningen och resultatet blir att tillväxten främst sker i informella bosättningar. Idag bor ungefär en tredjedel av den globalt urbana befolkningen i slumområden, de flesta i de minst utvecklade länderna (Davis, 2006). En undersökning presenterad i The Guardian 2004 visar att det i stadsdelen Karen i Nairobi bodde 360 personer per kvadratkilometer, medan det i slumområdet Kibera samma år rymdes 80.000 personer per kvadratkilometer. Journalisten Jeevan Vasagar menar därmed att Nairobi är en av världens mest ojämlika städer (Vasagar, 2004).

Ett exempel på hur en extrem tillväxt kan se ut är i Japan. Efter andra världskriget låg stora delar av landet i ruiner och många miljoner människor var arbetslösa. Med ett antal reformer, hårt arbete och ett fokus på teknologisk utveckling växte landet både ekonomiskt och i befolkning (Takada, 1999). Idag är Tokyo en av världens största städer med nära 38 miljoner invånare. Utslaget på sextio år har staden vuxit med nära en halv miljon varje år (Ljung & Tannerfeldt, 2006). I linje med den snabba tillväxten har även ekonomin ökat i en takt olik hur det sett ut i andra städer. 2010 hade Japan som flest antal invånare och två år efter det nådde landets BNP som allra högst med 5 957 miljarder. Kenyas BNP samma år var en knapp tiondel i jämförelse, 500 miljarder, trots en befolkning som motsvarar ca en tredjedel av Japans (World Bank Group, 2017b). 94 % av Japans befolkning är urban idag jämfört med i Kenya där endast 26 % bor i städer. Globalt sett står städer för 70% av de globala avfallen, 70 % av växthusgaserna och över 60 % av den totala energikonsumtionen (Tuts, 2016). Ett resultat av detta kan också jämföras mellan Kenya och Japan och dess urbaniseringsgrader, då Japans ekologiska fotavtryck år 2017 är 2,92 jordklot medan Kenyas ekologiska fotavtryck endast uppnår 0,6 jordklot (Footprint Network, 2017). Hög urbaniseringsgrad genererar till synes högt BNP, men eventuellt på bekostnad av jordens resurser. Under de senaste två åren har Japans befolkning minskat och ser ut att fortsätta i samma riktning till följd av att färre barn föds i förhållande till antalet avlidna (United Nations, 2017).

Idag när det inte längre är jordbruket som står för de flesta jobben har variationen av sysselsättningar ökat kraftigt. I flera länder med stor andel

▲ ▲ försäljning av växter intill vägen, Nairobi

människor boende i informella bösättningar är landets ekonomi beroende av alla informella jobb och de informella pengar som är i omlopp, vilket gör att världsekonomin i allt större grad grundas på små globaliserade mikroekonomier (Ljung & Tannerfeldt, 2006). I takt med att ny befolkning flyttar in krävs fler jobb, då merparten av nya stadsinvånare är unga som flyttat dit för att arbeta.

Fördelarna med städer är många, men det är en förutsättning att det finns en väl fungerande infrastruktur för att de ska fungera. Många städer når redan sin begränsning vad gäller mat- och vattentillgångar (Brown, 2006). Om Kenya och Nairobi står inför en kraftigt ökad befolkning likt den som skett i Tokyo krävs professionella fysiska planerare som arbetar för en hållbar expansion av stadens infrastruktur, bebyggelse, offentliga platser samt värnar om att skydda naturvärden (Ljung & Tannerfeldt, 2006).

Trots att prognosen visar på en fortsatt ökning av världens urbana befolkning finns teorier om en motsatt utveckling. Miljövetaren Lester Brown, som på 70-talet myntade uttrycket hållbar utveckling, beskriver att industrialiseringens framfart präglats av ett övertag för stadsborna, då handelsvillkoren varit till deras fördel. I en potentiell framtid när vatten- och livsmedelsresurser börjar sina kan ett boende på landsbygden få ökad dragningskraft. Med internet som dessutom hjälper oss att vara mobila i våra arbeten blir avstånden mindre viktiga och möjligheterna fler till ett liv utanför stadens yttre gränser (Brown, 2006)

Det offentliga rummet

2015 deklarerade Förenta Nationerna sjutton hållbarhetsmål, varav det elfte handlade om hållbara städer. Målet strävar efter att skapa attraktiva och hållbara städer. Ett av delmålen handlar om stadens offentliga rum och lyder:

"By 2030 provide universal access to safe, inclusive and accessible, green and public spaces, in particular for women and children, older persons and persons with disabilities".

I den snabba tillväxt som pågår i Nairobi idag kan olika utmaningar ställas i konflikt mot varandra, att hantera bostadsbrist och samtidigt säkerställa offentliga platser. Vid en inventering gjord av Nairobi City County upptäcktes att antalet offentliga platser var 1789 stycken, men att endast fem av dem förvaltas av staden. De övriga offentliga platserna förvaltas genom privata initiativ. Kevin Lynchs tankar kring *The Image of the City* innebär att det är samspelet mellan stadens komponenter, alltså de offentliga rummen: gator, torg, parker, offentliga byggnader och fasader, tillsammans med betraktaren: invånaren eller besökaren, som skapar bilden av staden (Lynch 1960). Men vad händer med de offentliga rummen vid en kraftig urbanisering? Hur och vem arbetar för att säkerställa tillgången till offentliga rum och de nödvändiga kvaliteter de medför för en hållbar utveckling?

Frågeställningar

- Vad fyller offentliga platser för funktion, vilka kvaliteter är eftersträvensvärda och hur påverkar urbaniseringen tillgången till offentliga platser i Nairobi?

- Vilket arbete bedrivs idag i Nairobi för att skapa och tillgängliggöra offentliga platser och dess kvaliteter och vilka är aktörerna?

Mål och syfte

Målet med mitt examensarbete är att undersöka utmaningar som urbaniseringen medför i arbetet med offentliga platser i Nairobi, samt besöka staden för att se hur detta arbete går till och vilka aktörer som är inblandade. Arbetet syftar till att bidra till en ökad förståelse om, samt inspiration kring, möjliga arbetsprocesser vid utformning och utveckling av offentliga platser i snabbt växande städer.

landsbygd, nära Kimana, Kenya ▲

Metod

Bakgrunden i det inledande kapitlet utgör en del av den litteraturstudie som genomförts. Per Ljung och Göran Tannerfeldts bok *More Urban Less Poor* har legat till grund för bakgrunden och förmedlat de grundläggande faktorerna för den pågående urbaniseringen. Vidare litteraturstudie i kapitel två har huvudsyftet att kartlägga tidigare studier kring offentliga platser i urbana miljöer. Litteraturen till uppsatsen har hittats genom ovan nämnda bok, tips från insatta i ämnet, genom sökningar på Alnarpsbiblioteket, Malmö Stadsbibliotek, databasen Primo samt på Förenta Nationernas hemsida och genom källförteckningar i andra examensarbeten och publikationer. Arbetets andra del består av en fallstudie kring vilket arbete som sker idag i Nairobi angående säkerställandet och utvecklandet av offentliga platser. I fallstudien har fyra projekt studerats under en studieresa till Nairobi i januari 2017. Projekten som studerades hade/ska alla genomgå en förändringsprocess och de analyseras genom ett verktyg som tagits fram för denna uppsats. Hur verktyget är framställt beskrivs vidare i kapitel fem, fallstudie. Besöken genomfördes under nio dagar mellan 26 januari och 3 februari 2017 och omfattade fyra projekt: Transformation of the GoDown Arts Center; Dandora Transformation League; Productive Public Spaces i Kibera samt Jeevanjee Gardens. Utöver platsbesöken innehöll studieresan möten på Nairobi City County och UN-Habitat.

Trots att fallstudien endast berör en liten del av det stora arbetet som pågår i Nairobi kan det enligt Flyvbjergs teorier (2006) vara av väsentlig del för att få en kontextberoende kunskap i hur problematiken ser ut på plats.

The GoDown Arts Center besökte jag både under en konsert då kulturcentret fylldes med människor samt under en vardag för att träffa Joy Mboya, en av två chefer på centret. Utöver dessa två besök var jag med på den middag då Judy Ogana, Joy Mboya, deras personal samt White Arkitekter och Planning System Services Ltd presenterade sitt förslag till ombyggnation för eventuella finansierare. Till Dandora åkte jag tillsammans med Naomi Hoogervorst, Placemakers grundare, och träffade en av initiativtagarna till projektet ”Mustard Seed Organisation”, Charles Gachanga. Han guidade oss runt i området och visade hur det sett ut före och efter deras projekt att tillgängliggöra de offentliga platserna. I Kibera guidade Pascal Kipkemboi och Emma Skottke från Koukeuy Design Initiative (KDI) mig till de platser KDI varit med och stöttat omvandlingen av. Jeevanjee Garden besökte jag på egen hand för att observera hur platsen brukas av invånarna. På Nairobi City County träffade jag Mark Ojal som berättade om det pågående arbete han varit en del av i Nairobi stad och de erfarenheter han har fått om problematik och svårigheter att arbeta i en kraftigt urbaniserad stad. Besöket på UN-Habitat bestod av ett samtal med Cecilia Andersson och Klas Groth, som berättade om det arbete Habitat III inneburit samt hur UN-Habitat stöttar projekt i Nairobi och övriga världen samt hur deras egna program arbetas fram, till exempel deras *Safer City Programme*.

Projekten har analyserats med hjälp av ett verktyg som baseras på litteraturstudien, Jan Gehls arkitektkontors *12 Quality Criteria* samt Project for Public Spaces kriterier för goda offentliga platser. Verktyget är framställt för att det ska vara möjligt att analysera platserna utifrån FN:s hållbarhetsmål och

kan vidareutvecklas för att bli mer generell eller mer specifik, beroende på vilket projekt som ska analyseras. Besöken har uteslutande inneburit subjektiva erfarenheter, dels sådana delgivna mig av andra och dels egna upplevelser. Det faktum att objektiviteten brister gör att fallstudien endast kan ses som en del av min personliga kunskap om den kontextspecifika komplexitet jag tagit del av. Jag är medveten om att det finns andra tankar och åsikter som jag inte fått ta del av, men besöket i Nairobi var trots det av betydande värde för mitt fortsatta arbete med denna uppsats.

Avgränsningar

Vid den typ av arbete som pågår kring offentliga platser i urbana miljöer sker ofta en medborgardialog genom workshops eller arbetsgrupper. Flera av de platser jag besökte hade uppkommit till följd av gräsrotsinitiativ, vilka ofta initierar större projekt. Att studera gräsrotsinitiativ och tillvägagångssätt för att sedan realisera dem hade varit intressant, men ryms inte inom tidsramen för detta arbete. Den vecka jag spenderade i Nairobi var fylld av möten och intryck. För att kunna ta in staden, dess offentliga platser och inte minst de människor som brukar dem, hade jag behövt vara mycket längre tid på plats. Att delta i ett projekt eller leda en workshop på plats hade varit ett sätt att ytterligare få en fördjupning i ämnet. Litteraturen och teorierna kring offentliga platser är mestadels inriktade på höginkomstländer och litteraturstudien är därför generell och inte specifikt inriktad på den Kenyanska kontexten. Fallstudien som följer är dock avgränsad till Nairobi, trots att en bredare studie med fördel kunde innehålla fallstudier i andra städer på andra kontinenter.

Disposition

För att besvara frågeställningarna är arbetet indelat i fem delar. Kapitlet efter inledningen innehåller en litteraturstudie kring offentliga platser funktion. Därefter beskrivs kontexten i Nairobi, följt av en fallstudie med fyra besökta och analyserade projekt. Avslutningsvis diskuteras kopplingarna mellan teori och praktik.

Definitioner och förkortningar

Slum

FN definierar slum som ett område som brister på en eller flera av följande punkter: otillräcklig tillgång till rent vatten; otillräcklig tillgång till sanitet och annan infrastruktur; dålig strukturell kvalitet på bostäder; trångboddhet och slutligen osäker bostadsstatus. Dessa kriterier fastställdes 2002 och används för att avgöra status av ett område, om det räknas som slum eller inte (UN-Habitat, 2003).

I uppsatsens fallstudie studeras Kibera och Dandora, två slumområden enligt FNs definition. De boende i Dandora vill, trots trångboddhet och bristande underhåll, dock inte att deras område kallas för slum då det från början är planerat och byggt med en övergripande plan och infrastruktur.

Utvecklingsland/låginkomstland

Den vanligast förekommande kategoriseringen av ett land är den ekonomiska definitionen, vilket innebär att ett land med lågt BNP per capita som står mitt i utvecklingen kallas utvecklingsland. I vilken grad landet har industrialiserats har varit ett sätt att mäta graden av utveckling, där post-industriella länder kallats för industriländer. Att utgå från

ett lands BNP för att avgöra dess status kan anses missvisande då det förespråkar en västerländsk ekonomisk modell. Ett nyare sätt att avgöra ett lands status är genom Human Development Index (HDI) där flera faktorer kombineras. Dessa är inriktade på ekonomi, förväntad livslängd och utbildning vilket kan ge en mer nyanserad bild¹

Uppsatsens ansats är att frånga att kategorisera land efter utvecklingsnivå och istället göra en indelning i hög- och låginkomstländer, trots att det kan anses vara missvisande.

Non Governmental Organisations (NGOs)

En organisation utan vinstsyfte och som är självständig från staten kallas ofta för Non-Governmental Organisation eller NGO (Macmillan Dictionary, 2017). NGOs finns inom många olika discipliner så som sjukvård, utbildning, sociala arbeten, säkerhet, miljö, ekonomi, infrastruktur och mänskliga rättigheter. Amnesty och Unicef är exempel på stora, världsomfattande NGOs (Andersson, 2011).

Förkortningar

BNP (GDP)	- Brutto Nationalprodukt (Gross Domestic Product)
FN (UN)	- Förenta Nationerna (United Nations)
MDG	- Millennium Development Goals
SDG	- Sustainable Development Goals
SDG11	- Sustainable Development Goal nummer 11 om Hållbara Städer
UN-Habitat	- Human Settlements Programme
WHO	- World's Health Organisation

1) Balbo, Marcello (2015) Muntligt på föreläsning vid Università IUAV di Venezia [2015-10-21]

DEN OFFENTLIGA PLATSEN

“In a Society becoming steadily more privatized with private homes, cars, computers, offices and shopping centers, the public component of our lives is disappearing. It is more and more important to make the cities inviting, so we can meet our fellow citizens face to face and experience directly through our senses. Public life in good quality public spaces is an important part of a democratic life and a full life.”

- Jan Gehl

Detta kapitel utgör uppsatsens litteraturstudie. För att kunna besvara vad offentliga platser har för funktion i staden studeras inledningsvis den offentliga platsens historia och dess funktion, för att sedan övergå till rådande globala riktlinjer för offentliga platser.

- Den offentliga platsens historia
- Den hälsosamma platsen
- Den demokratiska platsen
- Gaturummet som offentlig plats
- Globala riktlinjer för offentliga platser

Den offentliga platsens historia

UN-Habitat (2016) delar upp offentliga platser i tre kategorier: gator, rekreativa områden samt serviceområden. Kategorin gator innebär inte bara den yta där motordriven trafik tar sig fram, utan även trottoarer, cykelbanor, passager, avenyer och torg. Andra kategorin är den som kanske främst förknippas med offentliga platser, de platser som inte präglas av transport utan snarare av rekreation och umgänge. Platser i denna kategori är parker, lekplatser, trädgårdar, offentliga stränder, flodområden och urbana sjöstadsdelar. Tredje kategorin avser de offentliga byggnader som utgör delar av en stads service, så som bibliotek, skolor, kulturhus, fritidsgårdar och sportcentrum (UN-Habitat, 2016).

Historien om offentliga platser sträcker sig långt bak i tiden. Redan i antikens Grekland fyllde de en viktig funktion som mötesplatser för stadsinvånare, köpare och ditresande försäljare. Stadens öppna ytor fungerade som platser där offentliga affärer och rättsliga processer kunde genomföras, samtidigt som de även var platser för handel, nöjen och diskussion (Mitchell, 2003). Även idag fyller offentliga platser samma funktioner, om än i ändrad utsträckning.

Idén om att de offentliga platserna skulle ha ett estetiskt tilltalande utseende och vara rekreativa sträcker sig däremot inte lika långt bakåt i tiden. Under förra sekelskiftet startade en ny rörelse, *City Beautiful Movement*, ledd av amerikanska arkitekter och landskapsarkitekter (Blumberg & Yalzadeh, 2017). Rörelsen var inriktad på att skapa ett flöde och integrera stadens centrum med parker och boulevarder och på så vis skapa en livfullare stad.

I samband med att de amerikanska städerna växte blev tillgången till offentliga platser för rekreation fler och viktigare och synen på att städer är fula, smutsiga och osäkra neutraliserades något. Dess tankar och filosofier kring det estetiska värdet låg i framkant under ett tag, men efter hand blev de sociala och hälsofrämjande aspekterna mer och mer viktiga i debatten om förbättrade offentliga platser (Stanley et al., 2012; Blumberg & Yalzadeh, 2017).

Jane Jacobs var en författare och arkitekt- och stadsplaneringskritiker som på 60-talet uttryckte sina tankar kring stadsplanering och städers offentliga rum. De offentliga platser Jacobs hade åsikter om var platser utomhus, fritt tillgängliga för alla (Jacobs, 1961). Jacobs menade att städer var sitt eget ekosystem där byggnader, gator och kvarter blev dynamiska och föränderliga i samspelet med människorna som bor i dem. Det modernistiskt storskaliga och motorfrämjande sättet att se på staden ställde hon sig kritisk till. Istället ville hon belysa vikten av en diversitet av byggnader och deras funktioner som bostäder, kontor, kommers med mera. Denna diversitet tillsammans med en mångfald av människor av blandad ålder, kön och etnicitet som brukar platsen vid olika tider på dygnet menade hon var en styrka, då multifunktionen gjorde kvarteren livfulla och säkrare och dessutom främjade både ekonomisk utveckling och stadsutveckling. Att planera städer med hög densitet menade Jacobs, i motsats till andra samtida planerare, är en framgångsrik strategi för tryggare och mer hälsosamma städer (Jacobs, 1961).

Samtidigt som Jacobs förespråkade det sociala stadslivet pågick det vi idag ser tillbaka på som modernismen. Modernismen och dess anhängare stod i direkt motsats till Jacobs och dess ideal

präglades av stora gator och funktionsbaserade uppdelningar med boenden på vissa ställen, arbeten och service på andra. Gående var separerade från bil och cykeltrafik och flerbostadshus byggdes med rejält tilltagna mellanrum för att bostäderna skulle vara ljusa och luftiga (Svedberg, 1996). Den estetik som rådde betraktades med fördel ur ett fågelperspektiv, då upplevelsevärdena för de boende var sekundär (Söderqvist, 1999). Stadsstrukturerna som blev resultatet av modernismens filosofi om uppdelade funktioner och trafikslag har i flera fall bidragit till en segregerad stadsbild. De väl tilltagna gaturummen vars syfte var att enkelt transportera sig med bil mellan olika stadsdelar har skapat barriärer för gående och cyklister och resultatet av de modernistiska planerarnas städer har vid senare tillfällen kritiserats på grund av sin enfald (Molina, 2005; Tunström, 2009; Gehl, 2010a). Att offentliga platser bidrar med mångfald och hjälper invånare att mötas och känna förståelse för andra sociala grupper är något många forskare är överens om (Madani-pour, 2003). Forskning visar att offentliga miljöer är nödvändigt i ett urbant samhälle, särskilt gröna offentliga platser. Det genererar inte bara en bättre folkhälsa utan stärker även stadsinvånarnas demokratiska inflytande med sin funktion som mötes- och diskussionsplats. Gröna offentliga platser minskar dessutom buller och luftföroreningar, sänker lufttemperaturen och skapar förutsättningar för biodiversitet (Mitchell, 2003; Mng'ong'o, 2004; Grahn & Stigsdotter, 2010; UN-Habitat, 2013b).

Den hälsosamma platsen

Världshälsoorganisationen (WHO) rankar fysisk inaktivitet och stress som den största orsaken till dödsfall i höginkomstländer, samtidigt som forskning visar på att stress och psykisk ohälsa minskar vid vistelse i grönområden (Grahn & Stigsdotter, 2003; Hartig et al., 2003; Maas et al., 2006). Att fysisk aktivitet främjas av sådana miljöer är också det något som forskarna är överens om (Malmö Stad, 2013; Humpel et al., 2002). I en studie gjord av Stockholms läns landsting (2008) visade det sig att människor som bor med ett avstånd på 50 meter eller mindre till ett grönområde i större utsträckning vistas både oftare och under längre tid i det och att barn som bor nära naturområden är mer aktiva och friska än barn som bor långt ifrån (Malmö Stad, 2013).

Studier visar att människor som bor i täta stadsdelar generellt sett promenerar mer än människor boende i glesa stadsdelar (Duany et al. 2000; Litman, 2006; Erwig et al., 2014). Utspridda städer har även utspridda offentliga platser, vilket kan göra att styrkan med dem går förlorad eftersom de inte längre blir en central del av invånarnas sociala liv (Madanipour, 2003). Den forskning som visar på att täta städer är trygga och bra för invånarna går delvis i linje med åsikterna från hälsoforskning (Kaplan & Kaplan, 2003), samtidigt som det till viss del skiljer sig då faran med att förtäta inom stadsgränsen är att större parker och rekreationsområden eventuellt prioriteras bort (Grahn & Stigsdotter, 2010). Att den fysiska miljön påverkar hälsan både mentalt och fysiskt har Johan Faskunger, doktor i fysisk aktivitet och hälsovetenskap, kommit fram till i flertalet undersökningar och det är även något som Barton et al. (2010) belyser i deras bok *Shaping Neighbourhoods* (Malmö Stad, 2012).

Att offentliga gröna platser har visat sig ha en positiv effekt i många av de studier som gjorts i höginkomstländer är inte helt relevanta för övriga delar av världen. I låginkomstländer är problematiken en annan och fördelarna med grönområden och vegetation är inte främst att reducera stress och ge möjlighet till rekreation, utan framförallt för att de ger en möjlighet att vistas i skugga, förbättra luftkvaliteten och fördröja dagvatten (Shackleton, 2006). På grund av den snabba tillväxt som sker i många städer i dessa länder är det också där hotet om minskad tillgång till offentliga gröna platser är som störst (Shackleton & Blair, 2013). Enligt Enrique Peñalosa, borgmästaren i Colombias huvudstad Bogotá, är de offentliga rummet alla invånares vardagsrum. Den övre medel- och överklassen har tillgång till privata trädgårdar och parker, sommarhus och möjlighet till att resa till mindre urbana ställen, medan stadens offentliga rum måste erbjuda det samma för befolkningens alla klasser (Peñalosa, 2001). Få studier görs i denna kontext men enligt en studie gjord i två Sydafrikanska städer är gröna offentliga platser mycket uppskattade som rekreationsområden och dessa måste därför skyddas, utvecklas och tillgängliggöras. För att behålla de gröna stadsrummen krävs både förvaltning samt arbetskraft vid eventuell utveckling. Sådana satsningar kanske inte prioriteras på grund av en låg budget, men kan vara möjliga att realisera genom att be lokala invånare om hjälp (Shackleton & Blair, 2013). Världshälsoorganisationen, WHO, understryker att offentliga öppna ytor är viktiga för en god folkhälsa. Vad de menar med folkhälsa är inte bara den fysiska hälsan hos varje enskild individ utan även dess förutsättningar till ett socialt, tryggt och demokratiskt liv samt möjlighet till delaktighet i de beslutsprocesser som finns i dess närhet (UN-Habitat, 2013b).

Den demokratiska platsen

John R. Parkinson, professor i demokratisk teori, menar att det är omöjligt att dela in platser i offentliga och privata. Gråzonen där emellan är svår att kategorisera i två grupper och subjektiva skillnader i upplevelser om en plats är offentlig eller inte är svår att värdera. När en plats saknar fysisk tillgänglighet och användningen begränsas till en viss grupp av människor, kan den dock aldrig anses vara helt offentlig (Parkinson, 2012).

Öppna stadsrum med goda möjligheter för invånare att mötas, där sociala samspel främjas, anser Jacobs (1961) är vad som krävs för att stärka demokratin hos befolkningen (Stanley et al., 2012). Detta är även en av huvudfilosofierna som Hanna Arendt skriver om i boken *The Human Condition* från 1958, att det är av stor vikt att stärka utvecklingen av jämställdhet och demokrati genom den offentliga sfären. Det är fysiska möten mellan människor från olika samhällsklasser, kulturer, kön och ålder som är styrkan med offentliga stadsrum menar hon (Madanipour, 2003). Mattias Kärrholm delar de tankar om det offentliga rummets funktion för att främja möten som Arendt och Jacobs förmedlar, men han menar att mötet mellan människor inte nödvändigtvis behöver innebära samspel mellan olika grupperingar. Det viktiga med mötena är att visa på den mångfald som ryms inom staden (Kärrholm, 2008).

Forskaren Henri Lefebvre uttryckte tidigt vad som har kommit att bli en återkommande filosofisk idé om rätten till staden. Han var en av de första som menade att det är människorna som gör staden och att planerare inte kan bestämma över stadens

platser och funktioner (Mitchell, 2003). Att skapa förutsättningar för stadens invånare att forma sin egen utemiljö samt att bjuda in till de offentliga rummen kan däremot vara en planerares jobb. När Jan Gehls arkitektkontor fick i uppdrag att utforma en av Manhattans mest trafikerade gator valde de att stänga av biltrafiken vid ett antal passager. De ville skapa möjlighet för gående att enklare ta sig fram utan att trängas med bilister. Med ett mycket större gaturum för gående fanns utrymme till många platsbildningar. Kontoret skapade möjlighet till kreativitet och egen utformning för invånare och besökare att själva skapa de platser de ville ha, med hjälp av mobila möbler. Förslaget fick initialt motstånd men trots detta genomfördes projektet och det har i efterhand blivit omtalat som mycket lyckat (NYCDOT, 2014).

Med en pågående växande grad av privatisering av mark, blir de kvarvarande offentliga platserna viktiga för stadens invånare att med egen fantasi förutsättningslöst skapa den plats de vill ha. Det är först när invånarna satt sin prägel och accepterat platsen som den blir helt offentlig (Mitchell, 2003). Byggnaderna med sina fasader, gatorna med sina markmaterial och växter, belysningen och möbleringen är bara ett skal av materia innan invånarna fyller tomrummen med liv. Detta liv är vad som främst skapar bilden av staden. Specifika kännetecken eller landmärken bidrar till bilden av staden, men atmosfären skapas av det samspel människorna har tillsammans med varandra och deras närmiljö (Lynch 1960). Om det privata ägandet tar överhanden och får stor plats i stadsrummen ökar segregeringen (Madanipour, 2003). Städer som tidigare varit små, integrerade och koncentrerade har förändrats i takt med att befolkningen vuxit och stä-

derna utvecklats till utspridda metropoler. Där det tidigare fanns en kärna av offentliga aktiviteter, har stor yta beslagtagits av motordriven transport. De offentliga platsernas vikt har förändrats i takt med att funktioner spridits och städer vuxit. Den segregation av sociala grupper som formats på senare år kan motverkas med design genom att främja platser med en variation av aktiviteter för en bred och blandad publik. En mångfald av kultur och social sammanhållning får i många fall en positiv effekt för en stads ekonomi (Madanipour, 2003).

Gaturummet som offentlig plats

Historiskt sett har gaturummet alltid agerat mötesplats för invånare att diskutera, handla och konversera. De kan vara platsbildande i sig själva men de fungerar även som det utrymme som länkar samman stadens övriga offentliga rum (Gehl, 2007). UN-Habitat (2013) menar att en välmående gata ska främja infrastrukturutveckling och vara miljömässigt hållbar. Den ska tåla frekvent användning och bidra till höjd livskvalitet och samtidigt främja social integration. Allt detta är möjligt först när gaturummet hanteras som en offentlig plats (UN-Habitat, 2013a).

Torget var tidigt platsen där flera funktioner, aktiviteter och människor möttes och gatorna är den fysiska länken som binder dem samman (Sack, 1997). När städerna i början av 1900-talet började breda ut sig och förorter växte fram blev bilismen en självklar del av staden (Stähle, 2015). Under artonhundratalet växte bilden av att städer var ohälsosamma på grund av trånga utrymmen och dålig luft. Tillsammans med den uppfattningen samt bilens genombrott som det nya moderna transportmedlet ändrades normen för stadsbyggnad. Med ökad bilism kom ökad mängd olyckor och motortrafik separerades från fotgängare. Breda boulevarder tog form och höga hus med stort ljusinsläpp byggdes. Resultatet blev en utspridd stad där bilberoendet ökade (Gehl, 2010a). 1950 var ca en kvarts miljon bilar registrerade i Sverige fördelade på en befolkning på drygt 7 miljoner, detta motsvarar 27,8 personer per bil. Idag är det två personer per registrerad bil i Sverige. Befolkningen var i slutet av 2016 strax under tio miljoner, medan registrerade bilar uppnådde nästan fem miljoner. Liknande jäm-

förande siffror finns inte i Kenya, men ett nedslag 2012 kan göras, då antalet personbilar var knappt 650 000 registrerade i Kenya, fördelat på en befolkning på 43,65 miljoner människor, vilket innebär 67 personer per bil. Om en utveckling likt den vi sett i Sverige kring personbilsanvändning skulle återupprepas i ett land som Kenya, skulle människans närmiljö där bli kraftigt påverkad och även det globala ekologiska fotavtrycket. Forskning gjord kring de problem vi skapat i Sverige och andra höginkomstländer i samband med personbilens utbredning i stadskärnorna kan vara av hög relevans även för planerare i låginkomstländer att dra nytta och lärdom av för att inte begå samma misstag igen (Litman, 2006).

Bilarnas plats i staden har ifrågasatts på många håll och åtgärder för att försvåra privatbilism införs runt om i världen. I Colombias huvudstad Bogotá gjordes flera radikala förändringar runt millennieskiftet då Guvernören Enrique Peñalosa satsade stort på att göra 300 kilometer gaturum gång- och cykelvänliga samt att rusta upp 1200 parker runt om i staden. Hans syn på det offentliga rummet som alla invånares vardagsrum motiverar varför han anser att det är orimligt att bilägare har rätt att förvara deras ”privata metall” där (Peñalosa, 2009). Stadstransport bör handla om att transportera människor, inte fordon (Stähle, 2016). Ett begrepp som uppkommit till följd av en biltät stad är *walkability* eller promenadvänlighet. I höginkomstländer är det ett mått på huruvida människor väljer att promenera istället för att ta sig fram på annat sätt, medan det i låginkomstländer inte finns något alternativt transportmedel. I många informella bosättningar finns inga basala element som trottoarer, skuggande träd och belysning vilka är nödvändiga

att addera för att skapa en miljö anpassad för gående (UN-Habitat, 2013a). Alexander Stähle tror att vi i framtiden kommer se på biltrafik som vi idag ser på rökning och att det naturliga istället för ett privat bilägande är bilpooler eller hyrbilar. Att helt göra sig av med biltrafiken tror han är svårt, men att det i framtiden istället är norm att köra bil på gåendes villkor (Stähle, 2015).

▼ Muindi Mbingu Street, Nairobi

Globala riktlinjer för offentliga platser

1976 hölls konferensen *Habitat I* i Vancouver då det uppmärksammats problem till följd av den då kraftiga urbaniseringen. Ett av FNs nu verksamma organ, UN- Habitat, grundades som följd av konferensen och arbetar sedan dess med mänskliga boenden och bebygganden. Tidigare hade urbanisering inte varit ett omtalat ämne, eftersom två tredjedelar av världens befolkning då fortfarande bodde på landsbygden. Två årtionden senare, 1996, hölls nästa konferens som kallades *Habitat II*, för att följa upp hur arbetet gått under de passerade tjugo åren samt att sätta upp nya mål inför millennieskiftet. Konferensen hölls i Istanbul och resulterade i att 600 rekommendationer annonserades som Millennium Development Goals (MDG) och dessa godkändes av 171 länder.

2016 följdes Habitat-konferenserna upp med en tredje konferens, *Habitat III*. Denna gången hölls den i Quito där *New Urban Agenda* deklarerades med syftet att hitta tillvägagångssätt att arbeta för att nå det delmål i Sustainable Development Goal, nummer 11, som syftar till att göra städer och humana bosättningar inkluderande, säkra, elastiska och hållbara.

Sustainable Development Goals

Efter att konferensen *Rio +20* hållits 2012 sammanfattades resultatet i sjutton hållbarhetsmål, framtagna av FN och antagna tillsammans med världsledare tre år senare. Dessa var tänkta att avlösa MDG som pågått fram till 2015, med ett tidsintervall på ytterligare 15 år. För en hållbar utveckling, menar FN, behövs socialt inkluderande, ekonomisk tillväxt och miljöskydd. I Brundtlandrapporten från 1987 beskrivs hållbar utveckling som något som ”tillgodoser dagens behov utan att äventyra kommande generationers behov”. Vad som anses vara ett nuvarande och kommande behov är dock osagt (Brorström & Parment, 2017).

FN anser att det viktigaste att uppnå med hjälp av målen är att utrota fattigdom och skapa fler möjligheter för alla genom minskad ojämställdhet och höjd grundläggande levnadsstandard. Att bevara och förvalta naturresurser och ekosystem samt främja en social utveckling och integration var också syftet med att utforma hållbarhetsmålen (United Nations, 2017). De åtta millenniemålen riktades främst till fattiga länder och var framgångsrika, vilket ekonomen Jeffrey Sachs tror beror på att de var enkelt och tydligt utformade, samtidigt som de bara var åtta stycken. Hållbarhetsmålen är istället riktade till alla länder, fattiga och rika och alla där emellan. Syftet är att varje enskilt land ska arbeta för en hållbar utveckling som gynnar alla (Sachs, 2012). De resurser som krävs för att hjälpa världen att bli en säkrare och mer välmående plats finns enligt Sachs (2012) redan, men det prioriteras lägre än till exempel militära satsningar (Brown, 2006).

De sjutton målen är indelade i olika kategorier, alla med ett antal delmål för att uppnå respektive mål. UN-Habitat som arbetat för att inkludera stadsmiljöer i hållbarhetsmålen fick för första gången igenom detta. Sustainable Development Goal 11 (SDG11) som hanterar hållbara städer och samhällen och består i sin tur av tio delmål, varav det sjunde lyder:

“By 2030, provide universal access to safe, inclusive and accessible, green and public spaces in particular for women and children, older persons and people with disabilities.”

Målen godkändes 2012 och började gälla 2015. Under de nästkommande 15 åren, fram till 2030, är det tänkt att hållbarhetsmålen ska fungera som riktlinjer och indikationer på åtgärder och ageranden på olika nivåer. Med insatser från regeringsnivå till enskilda personer förväntas hållbarhetsmålen uppnås på utsatt tid (United Nations, 2017). En grupp forskare inom hållbar utveckling samlades och uttryckte som svar på hållbarhetsmålen att det finns en risk att målen fallerar till följd av en stark toppstyrning inom regeringar, företag och organisationer (Hajer et al., 2015). Många avtal, konventioner och protokoll skrivs inom ämnet hållbarhet men de blir också ofta kritiserade för att inte fungera. Om FN:s hållbarhetsmål ska fungera som de är tänkta att göra krävs det att det tas fram checklistor med tillgängliga tillvägagångssätt inom alla led. Hjälpssamma och relevanta verktyg som för utvecklingen i rätt riktning är nödvändiga om vi vill se ett positivt resultat 2030 (Hajer et al., 2015). Att målen är kortvariga, trots deras storlek och mängd, kan precis som millenniemålen bidra till framgång. Eftersom det inte finns någon tid att spilla är det nu dags att handla och förhoppningsvis se en positiv utdelning om drygt tio år (Sachs, 2012).

Hållbar utveckling är väl förankrat i teorin bland befolkning, företag, regeringar och världsledare, men ofta uppstår en konflikt mellan olika intressen. De sociala, ekonomiska och ekologiska värdena har i teorin samma status, men i praktiken får ofta de ekonomiska intressena störst utrymme. Gapet mellan teorin och praktiken är för stort och hållbarhetsmålen riskerar att förbli en ideologi (Isaksson, 2006).

Arbeten för att säkerställa offentliga platser

UN-Habitat och Instituto Nazionale di Urbanistica (INU) har satt samman ett dokument som ska fungera som en guide för att förbättra tillgängligheten, kvaliteten, och användningen av goda offentliga platser. *The Global Space Toolkit* (2016) ska kunna användas av alla städers planerare, men är främst till för situationer med snabb tillväxt och begränsad finansiering. Guidens första punkt är ”att veta vad vi är för att veta vart vi ska gå” innebär att det krävs någon form av inventering av den offentliga platsen och en utvärdering av vad som ska och bör åstadkommas. Dokumentet fokuserar främst på politiskt engagemang och hur det med olika regler och lagar ska säkerställas att de förblir offentliga, medan de småskaliga och mer konkreta exemplen utlämnas (UN-Habitat, 2016).

Flera verksamma inom stadsplanering har studerat vad som kännetecknar en god offentlig plats. Jan Gehl (2010) är en av dem som har satt ihop en kriterielista för hur en sådan plats kan uppnås. Genom tolv punkter beskriver Gehl vad som kännetecknar en god offentlig plats. De olika punkterna är indelade under tre övergripande kategorier: *protection*, *comfort* och *enjoyment*. Kriterierna har i sin tur ytterligare beskrivningar. Säkerheten handlar om att vara trygg i trafiken och att skyddas ifrån olyckor men även att vara säker inför kriminalitet och våld, samt ovälkomna sensoriska upplevelser. Med bekvämlighet menar Gehl att platsen ska erbjuda möjligheter till att kunna gå, sitta, stå, titta, prata, lyssna, leka och träna. Sista kategorin, njutning, betyder att den offentliga platsen ska vara av njutbar och av mänsklig skala, att det ska vara möjligt att uppleva olika årstider och väder samt att den estetiska och sensoriska kvaliteten är hög (Gehl, 2010a).

Project for Public Spaces (PPS) startade som en icke-vinstdrivande organisation i mitten av 70-talet och har sedan dess utfört tusentals projekt i 43 länder. PPSs placemakingidé är till för att guida personer att bygga offentliga platser som utgör kärnan av varje kvarter, stad och region. Organisationens filosofi är att platserna inte ges en färdig design, utan att den utvecklas med hjälp av ett samarbete mellan brukare och yrkesverksamma planerare, designers och konstnärer. Arbetssättet är inspirerat av bland andra Jane Jacobs, att bygga städer för människor och inte för bilar. Cirkeln som kännetecknar PPSs metod är utformad så att platsen (i mitten av cirkeln) bör innehålla de fyra viktiga attribut i innersta ringen: *uses & activities*, *comfort & image*, *access & linkages* och *sociability*. Mitten-cirkeln är ord som beskriver hur platsen bör uppfattas för att attributen ska uppnås. I cirkeln längst ut finns olika sätt att mäta värden på hur väl attributen fungerar (PPS, 2016).

Ytterligare aspekter för en god offentlig plats är för brukarna att själva vara en del av förvandling eller planering av dem. Commission for Architecture and the Built Environment (CABE) (2007) har satt samman ett dokument för hur brukarna kan inkluderas i processen. Forskning på brukarmedverkan både inom planering och förvaltning pågår och många olika checklistor och guider formuleras av såväl forskare (*A Ladder of participation* av Sherry Arnstein (1969) och *Democracy Cube* av Archon Fung (2006)) som myndigheter (*Delaktighetstrappan* av Boverket och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), (2017)) och ideella organisationer (*Placemaking* av Project for Public Spaces (2016)).

DESTINATION NAIROBI

"Higher income groups always have access to nature at beach houses, lake cabins, mountain chalets, on vacations – or in urban settings at golf courses or large gardens. Parks allow the rest of society that contact as well."

- Enrique Peñalosa

För att kunna diskutera de platser som studerats i Nairobi behöver delar av kontexten förklaras. Detta kapitel ger en introduktion till Nairobi som stad och hur olika utmaningar påverkar tillgången till offentliga platser.

- Nairobi, Kenya
- Offentliga platserns historia
- Att vända en nedåtgående trend
- Land Grabbing
- Användning och skötsel
- Nairobis gaturum
- Non governmental organisations

▲
bilfärd på en av Kenyas landsvägar, Mt. Kenya i bakgrunden, 2012

Nairobi, Kenya

Kenya, placerat i östra Afrika, hade vid slutet av 2016 ca 48.5 miljoner invånare vilket är ungefär 40 miljoner fler än vid tiden för landets självständighet 1963 (World Bank, 2016b). Från förra sekelskiftet, men officiellt sedan 1920, och fram till dess självständighet var landet en Brittisk koloni och engelska är därför ett av de officiella språken förutom olika stamspråk och swahili. 1898 grundades Nairobi strategiskt längs den järnväg som Britterna lät bygga med indiers hjälp mellan Ugandas huvudstad Kampala vid Victoriasjön väster om landet och atlantkuststaden Mombasa.

Stadens första översiktsplan utfördes 1927 och var segregerad så att européer och högt uppsatta på järnvägen bodde i de västra delarna av staden där landskapet var kuperat, grönt och frodigt. Indierna, vilka stod för underhållsarbete och service vid järnvägen, fick bo i de norra och centrala delarna, nära järnvägen. Afrikanerna hade vid den här tiden inte rätt till ägande utan 90% av staden ägdes av européer, resterande 10% ägdes av indier. Den mark som blev över i stadens östra och näringsfattigaste jordar, samt de södra delarna längs floden där risken för både jordskred och malaria var som störst, var vad som blev afrikanernas bostadsområden. Liknande uppdelning ses även idag då UN-Habitat och de flesta Non Governmental Organisations (NGOs) är placerade i de glesbefolkade nordvästra delarna av staden, tillsammans med stora och frodiga trädgårdar, trottoarer och shoppingcenter. Samtidigt är de verksamma i de mer tätbefolkade och oroligare områdena i söder och öster, där trottoarer saknas och bostäderna varierar från småhus till slum (Médard, 2012). Denna uppdelning är något som

författarna till *Migration Shaping the City* (2014) menar är en kvarlevande hierarkisk struktur sedan koloniseringen (Rahbaran & Hertz, 2014). Även FN bekräftar den bilden att segregationen som syns i Nairobi är ett spår av det brittiska sättet att bygga upp staden på, grundat på en uppdelning utifrån etnicitet (UN-Habitat, 2014a).

I Nairobi bodde ca 60 % av befolkningen i informella bösättningar 2008, trots att de bara upptog ca 5 % av landarealen (UN-Habitat, 2008). När UN-Habitats rapport *The Challenge of Slums* gavs ut år 2003 levde cirka 3 miljarder människor under fattiga förhållanden*. Trots att större delen Nairobi-bor lever i slum och fattigdom, är andelen fattiga större på landsbygden än inne i staden. De fattiga stadsborna ökar dock i en snabbare takt än de fattiga landsbygdsborna (UN-Habitat, 2003). Skillnaden på rik och fattig i staden är stor och det blir därför mest påtagligt i urbana miljöer att människor lever i fattigdom (UN-Habitat, 2014a).

Ngong River, Kibera, med Uhuru Garden i bakgrunden ▲

* Antalet fattiga år 2003 räknades enligt den dåvarande beräkningen att det var antalet människor som levde på under 2 dollar per person och dag.

Offentliga platsters historia i Nairobi

I den första stadsplanen från 1906 fanns tankar om rekreationsområden vid järnvägen, framför allt för nybyggarna. Eftersom de platser som planerades inte skulle vara tillåtna för afrikaner att vistas i kan de inte räknas till offentliga platser, men redan samma år donerades fem hektar mark till staden för att anlägga Jeevanjee Garden, vilket blev Nairobis första offentliga park. Under tiden som följde växte Nairobis ekonomi och det stärkte den afrikanska välfärden, eftersom briter sett hur det gynnade ekonomin. Att se afrikaner dansa, idrotta och sjunga var många villiga att betala för och arenorna blev fler och mer centrala i byggandet av staden. Först vid nästa stadsplan som kom ut 1948, förändrades synen på offentliga platser till att vara en offentlig facilitet, till för alla. De öppna platserna skulle enligt planen täcka nästan 30 % av stadsarealen och utgöra ett nätverk av offentliga, öppna, platser. Vid den här tiden planerades även nya områden efter trädgårdsstadsprincipen (UN-Habitat, 2014b).

Efter landets självständighet minskade de offentliga platserna kraftigt. Antalet nya invånare ökade i en sådan snabb takt att mycket av de offentliga yorna reducerades till förmån för nya bostäder. Tiden präglades av bristande skydd och skötsel av offentliga platser och trots en vision och masterplan togs mark i anspråk av olika exploatörer och investerare (UN-Habitat, 2008; UN-Habitat, 2014b).

Från åttiotalet och fram till millennieskiftet minskade användandet av offentliga platser, då våld och kriminalitet ökat i brist på underhåll och närvaro. Fler bostadsområden i väst blev inhägnade, samtidigt som de informella bösättningarna växte

ohämmat. Getton och ökade konflikter bidrog till osäkerheten i stadens offentliga rum (UN-Habitat, 2014b). Nairobi har beskrivits som en spökstad på grund av att de centrala delarna innehållit mestadels arbetsplatser och därför skapar en öde stadskärna på kvällar och nätter.

Att vända en nedåtgående trend

Situationen i Nairobi blir mer och mer ohållbar och ryktet om att den farliga staden spreds över lands- och kontinentgränsen. Stadens borgmästare, Dr. Evan Kidero bad UN-Habitat om hjälp att tillsammans med Nairobi Stad ta fram ett samlat dokument om Nairobis offentliga platser. Inventeringen skulle resultera i att 60 platser runt om i staden skulle rustas upp. Arbetet som följde bestod i att inventera de befintliga platserna för att kunna analysera deras styrkor, brister och utvecklingspotential med mottot ”knowing where we are, to know where to go”, vilket är en av principerna i UN-Habitats dokument *The Global Toolkit*. Det skulle visa sig, inte helt oväntat, att andelen offentlig mark skilde sig mycket beroende på läge i staden. I Westlands, en stadsdel i väst, var arealen offentlig mark 50,71m² per invånare jämfört med i Mathare, en stadsdel i norr, där endast 1,87m² per invånare var offentlig. På grund av bristande promenadvänlig infrastruktur är de offentliga platserna dåligt utnyttjade och många offentliga platser blir omgärdade av staket med inträdesavgift för att betala för underhållet, vilket resulterar i att platserna inte längre kan räknas som offentliga. Det nätverk av platser som en gång skapades för Nairobi Stad har flertalet gånger brutits upp på grund av hårt exploateringstryck och många av de platserna som fortfarande räknas som öppna offentliga platser är små, övergivna markbitar (UN-Habitat, 2014b).

Jeevanjee Garden var den första plats som rustades upp och fick ny belysning och nya sittplatser. Sedan nyöppnandet har besökarna ökat och både män och kvinnor syns i parken. I slutet av 2016 delgavs vilka 60 platser som skulle genomgå en upprustning.

Platserna bestämdes utifrån ett antal utförda rapporter och workshops som inventeringen innefattat. Under arbetets gång upptäcktes flera alarmerande brister. Enbart en fjärdedel av platserna hade dräneringssystem och av dem var det bara en liten del som fungerade väl. En tredjedel av platserna hade belysning varav knappt hälften fungerade. På bara 6 % av platserna fanns goda sittmöjligheter och på knappt 3% fanns fungerande toaletter. Hur statusen på respektive offentlig plats är beror till stor del på vilket läge den har i staden. Säkerheten brast på nästan 85 % av alla offentliga platser, vilket i sin tur speglar hur säkerheten upplevs i hela Nairobi (UN-Habitat, 2014b).

I låginkomst-områden är offentliga platser välanvända, eftersom privat mark är sällsynt, till skillnad från i medel- och höginkomst-områden där användandet av offentliga platser nästintill är obefintlig (Cap, 2016). Författarna till *Nairobi City-Wide Open Public Spaces* (2014) har som förslag att stadsutvecklingen ska utgå från de offentliga platserna, så att all form av exploatering får ske först efter organisering av dem. För att kunna göra detta måste marken säkerställas och skyddas av staden för att inte riskera att bli beslagtagen. Stadens engagemang behöver också fokusera på att återskapa det nätverk som en gång planerades och ta tillbaka förlorad mark, i samband med slum-uppgradering eller stadsförnyelse (UN-Habitat, 2014b).

Land grabbing

På en nationell och internationell nivå riskeras mark att bli ockuperat av *land grabbers* då investerare från utlandet, eller inom landet, ser sin möjlighet att köpa mark till underpris för storskalig matproduktion eller utveckling av bostäder och industrier (Anseeuw et al., 2012; Antonelli et al., 2015). På grund av att Nairobi vuxit snabbt sedan landets självständighet har marken inne i staden ökat i värde och attraktivitet. Många offentliga platser hotas därför av land grabbing. Platserna där exploatörer ser potential i att bygga är allt från små markbitar till skolgårdar och större ytor. Nairobi National Park (världens enda nationalpark inom en stads gränser) och andra centrala parker och skogar som Uhuru Park, Kanura Forest och Jeevanjee Garden är alltid under hot för exploatering (UN-Habitat, 2014b; Cap, 2016).

Problem med land grabbing finns i hela Nairobi och de offentliga platserna hotas fortsätta minska i samma takt som befolkningen ökar om inga aktiva åtgärder mot detta utförs (Cap, 2016). En strategi för att hålla markbeslagstagare borta är att hålla de offentliga platserna aktiva genom att vara attraktiva och inbjudande för invånarna (UN-Habitat, 2014b).

Användning och skötsel

De goda exemplen på offentliga platser i Nairobi har en multifunktion och brukas av en diversitet av människor. Ett exempel på detta är Sunken Car Park i centrala Nairobi som på vardagar fungerar som en offentlig parkering, men på helgerna får en annan karaktär då det på lördagar anordnas klädmarknad och på söndagar blir en skatepark. Att mäta graden av framgång för offentliga platser är svårt, men ofta karaktäriseras lyckade offentliga platser som platser med en varierad användning och besökare, likt Sunken Car Park (Montgomery, 1998). Trots kunskapen om att en variation är positivt är de allra flesta offentliga platserna det motsatta och brukas i störst utsträckning av män. Bristen på närvaro av många olika människor skapar en otrygg miljö, i synnerhet för kvinnor och barn (UN-Habitat, 2014b).

Att det bara är fem platser som förvaltas av staden är ett tecken på hur låg prioritering de offentliga rummen har. När platserna brister i skötsel anses de bortglömda och de löper då större risk att hamna i händerna på privata investerare. Vid stadens inventering uppmärksammades även att endast 8,51 % av stadsarealen bestod av offentliga platser. UN-Habitats rekommendation är att samma siffra ska uppnå ca 15-20 %. Om de offentliga platserna fortsätter att utsättas för land grabbing parallellt med att fler flyttar in till staden blir de offentliga ytorna fort ännu färre vilket inte bara är ett hot mot människors hälsa utan även för klimatförändringar, säkerheten och ekonomin (UN-Habitat, 2014b).

Författarna till Nairobi Public Space rekommenderar ett aktivt arbete med att säkra de offentliga platserna så att de kan fortsätta brukas så som de är avsedda. Detta arbete kräver att en dialog förs med brukarna och att de inkluderas i beslutsprocesser för att stärka deras engagemang och känsla av ägande. Ytterligare offentliga platser behöver skapas för att möta de behov som växer i takt med den snabba urbaniseringen. De offentliga platser som finns idag är ojämnt fördelade i staden och många av dem är dåligt utnyttjade på grund av bristande säkerhet och tillgänglighet. Studier visar på att belysning av offentliga platser är avgörande för användandet av dem (UN-Habitat, 2014b). Om Nairobi ska kunna utvecklas hållbart, med den växande befolkningen i åtanke, måste förlorad offentlig mark tas tillbaka för att återställa och utveckla det nät av offentliga och gröna platser som planerades för nästan sjuttio år sedan. Fler platser där många olika människor vill vara, som också är öppna och tillgängliga för alla, vill UN-Habitat och Nairobi City County se mer av i Nairobi framtiden. De offentliga platserna ska bidra till ökad säkerhet i staden och bättre livskvalitet för den växande befolkningen (UN-Habitat, 2014b).

Nairobis gaturum

Trafiken i Nairobi är påtaglig och en stor utmaning. Endast 15 % av alla transporter sker via privata motorfordon. 41 % av resterande transporter sker endast till fots, medan 42 % är en kombination av gående och transport med *bora bora**¹ eller *matatu**². Trots att det är en liten andel resor med bil är det ofta trafikstockningar i Nairobi (The WorldBank, 2016). Nairobis gaturum utgör 38% av den totala stadsarealen, vilket är lite mer än vad UN-Habitat förespråkar, vilket är att gaturummen bör utgöra ca 30-35 % av stadsarealen, men då med en utformning som gynnar gång- och cykeltrafik (UN-Habitat, 2014b). Endast 18 % av de öppna offentliga ytorna i Nairobi har trottoarer och av dem är drygt hälften i ett bra skick. Flera olika trafikslag samsas om gaturummen vilket gör att invånarna löper större risk för trafikolyckor än i många andra städer (UN-Habitat, 2014b). I många slumområden är de offentliga rummen begränsade och gaturummet är den enda platsen där invånarna kan mötas. I de fallen spelar gaturummet en viktig del i det sociala livet (UN-Habitat, 2013a). Ett väl utformat gaturum kan både vara en plats i sig själv eller fungera som en länk för att binda samman stadens olika platser och funktioner (Gehl, 2007; Sack, 1997). Idag är gatorna i Nairobi ofta barriärer för folk att röra sig till fots inne i staden. UN-Habitat och Nairobi City County menar i deras skrift om Nairobis offentliga platser att infrastrukturen bör organiseras på så sätt att de offentliga platserna blir enkla att besöka till fots eller med cykel. Idag är endast 0.7 % av de offentliga platserna länkade med cykelvägar (UN-Habitat 2014b).

trängsel i Nairobis gaturum, 2012 ▲

*¹ skjuts på motorcykel
*² Kenyas informella bussystem

Non Governmental Organisations

Många av de NGOs som arbetar i Nairobi utgår ifrån en tanke om att skapa offentliga platser som blir det centrala i varje kvarter. Förbättringarna grundas i hur platserna använts tidigare och hur de boende vill utveckla dem till något ännu bättre. Ofta uppstår arbeten genom gräsrotsinitiativ, drivet av en eller flera personer eller en lokal förening. Korruption och brist på medel till förbättringar är två anledningar till varför de icke vinstdrivande organisationerna spelar en viktig roll i de platsbildande projekten (UN-Habitat, 2014a). Deras största insats är att bidra med finansiering samt organisatoriska kunskaper i att leda och driva workshops, forskning och inkluderande beslutsprocesser (Placemakers, 2017).

FALLSTUDIE

"Cities have the capability of providing something for everybody, only because, and when, they are created by everybody"

- Jane Jacobs

I det här kapitlet beskrivs fyra projekt utifrån skriftliga källor, möten med människor samt egna erfarenheter från studiebesöket i januari 2017. Texterna beskriver projektens händelseförlopp, varvat med de egna intrycken. Texten får därför en annan karaktär då den också präglas av en subjektiv beskrivning.

Men först kommer verktyget som framställts som underlag vid analyserna av platserna att presenteras.

- Analysverktyg till fallstudien
- Dandora Transformation League
- Jeevanjee Garden
- Kibera Public Space Project
- The GoDown Arts Center
- Sammanfattande analys av platserna

gående kvinna, Nairobi

Analysverktyg till fallstudien

I arbetets inledande kapitel förklarades bakgrunden till urbaniseringen. Litteraturstudien i det efterföljande kapitlet riktade in sig på vad offentliga platser har för funktion i staden och vilka rådande globala riktlinjer som finns idag. För att kunna analysera platserna i fallstudien har ett verktyg tagits fram som sammanställer olika kriterier för en god offentlig plats. Verktyget är utformat utifrån befintliga kriterielistor samt uppsatsens litteraturstudie. Kriterielistorna som utgör grunden för analysunderlaget är Gehl Arkitekters *12 quality criteria* och Project for Public Spaces *What if we build cities around places?* Syftet med analysverktyget är att se om platserna som besökts i Nairobi uppfyller FN:s elfte hållbarhetsmål, delmål sju, om offentliga platser.

11 SUSTAINABLE CITIES AND COMMUNITIES

 7 by 2030, provide universal access to safe, inclusive and accessible, green and public spaces in particular for women and children, older persons and people with disabilities.

I målet beskrivs att det 2030 ska finnas en allmän tillgång till ”trygga”, ”inkluderande”, ”tillgängliga” och ”gröna” offentliga platser. I litteraturstudien framkommer att flera filosofer och forskare belyser vikten av sociala värden i stadens offentliga rum (Lynch, 1960; Jacobs, 1961; Madanipour, 2003). Till analysverktyget har därför även det ”sociala” tagits med.

Underlagen för analysverktyget

De fem huvudrubrikerna: ”trygga”, ”inkluderande”, ”tillgängliga”, ”gröna” och ”sociala” behöver preciseras ytterligare. Många av de kriterielistor för ”goda offentliga platser” som gjorts tidigare är gjorda i en annan kontext än den i Nairobi. Därför är det relevant att utveckla ett nytt verktyg för att analysera en offentlig plats i ett låginkomstland. De befintliga kriterielistorna har studerats och utvalda kriterier har kategoriserats under de fem huvudrubrikerna i analysverktyget. För att öka läsbarheten har huvudrubrikerna fått olika färger och de ord som hämtas från kriterielistorna är markerade med den färg under vilken av rubrikerna de kategoriserats.

På nästa sida finns Gehls kriterier, vilka är skapade för en västerländsk kontext. Flera av kriterierna har indikationer kring estetik och skala, vilket inte är lika väsentligt i Nairobi, där aspekter kring säkerhet och tillgänglighet är av större relevans. Hänsyn till olika väderaspekter har inte tagits med i samma utsträckning som i *12 quality criteria*, utan de gröna inslagen som skuggar eller fördröjer dagvatten har större betydelse än hur platsen uppfattas vid regn och blåst. I den befintliga tabellen finns inga kriterier kring hur inkluderande platsen är eller om den används av en mångfald av människor. Inte heller graden av delaktighet bland invånarna i planeringen av den offentliga platsen.

I rutan till höger syns en sammanställning av kriterier under respektive huvudrubrik att ta vidare till analysverktyget från *12 Quality Criteria*.

- Trygga

Trafiksäkerhet
Säkerhet över dygnet
Belysning

- Inkluderande

- Tillgängliga

Mobilitet
Handikapanpassat
Sittmöjligheter (primära/
sekundära)

- Gröna

Skydd från sol
Översvämningsskydd

- Sociala

Möjlighet att konversera
Möjlighet att vara aktiv över
dygnets timmar

Protection against traffic and accidents

Do groups across age and ability experience **traffic safety** in the public space? Can one safety **bike** and **walk** without fear of being hit by a driver?

Options for seeing

Are seating options placed so there are interesting things to look at?

Options for mobility

Is this space accessible? Are there physical elements that might limit or enhance **personal mobility** in the forms of walking, using of a **wheelchair**, or pushing a stroller? Is it evident how to move through the space without having to take an illogical detour?

Scale

Is the public space and the building that surrounds it at a human scale? If people are at the edges of the space, can we still relate to them as people or are they lost in their surroundings?

Protection against harm by others

Is the public space perceived to be **safe both day and night**? Are there people and **activities at all hours** of the day because the area has, for example, both residents and offices? Does the **lighting** provide safety at night as well as a good atmosphere?

Options for talking and listening/hearing

Is it possible to **have a conversation** here? Is it evident that you have the option to sit together and have a conversation?

Options to stand and linger

Does the place have features you can stay and lean on, like a façade that invites one to spend time next to it, a bus stop, a bench, a tree, or a small ledge or niche?

Opportunities to enjoy the positive aspects of climate

Are **local climatic** aspects such as wind and sun taken into account? Are there varied conditions for spending time in public spaces at different times of year? With this in mind, where are the seating options placed? Are they located entirely in the shadows or the sun? And how are they oriented/placed in relation to wind? Are they protected?

Protection against unpleasant sensory experience

Are there noises, dust, smells, or other pollution? Does the public space function well when it's windy? Is there **shelter from strong sun**, rain, or minor **flooding**?

Options for play, exercise, and activities

Are there options to be **active at multiple times of the day** and year?

Options for sitting

Are there good **primary seating** options such as benches or chairs? Or is there only **secondary seating** such as a stair, seat wall, or the edge of a fountain? Are there adequate non-commercial seating options so that sitting does not require spending money?

Experience of aesthetic qualities and positive sensory experiences

Is the public space beautiful? Is it evident that there is good design both in terms of how things are shaped, as well as their durability?

▲ 12 Quality Criteria av Gehl Arkitekter

I Project for Public Spaces (PPS) kriterielista, som finns på nästa sida, är kriterierna mer generella än i 12 *Quality Criteria*. PPS har utformat listan för att stärka grannskapsgemenskap genom offentliga platser och kriterierna handlar till stor del om det platsspecifika på respektive plats samt tillgängligheten till dem. De estetiska värdena är sekundära och de gröna värdena preciseras inte. I rutan här intill finns de ord som hittats i kriteriolistan och som är väsentliga att ha med i analysverktyget.

De båda kriterielistorna har genererat flera aspekter att ha med i analysverktyget. Som komplement till dem har även aspekter från litteraturstudien tagits med. En djupare analys om graden av inkluderande med frågor som rör vilka som nyttjar platsen, och i vilken grad de inkluderas i beslutsprocessen, är relevant eftersom det i FN:s mål beskrivs att platserna ska vara inkluderande för alla. Med det i åtanke är även kostnaden för platserna en viktig aspekt, då platser med inträdesavgift inte kan räknas som offentliga. Vid planering av platser i Sverige eller ett annat höginkomstland är det givet att det finns någon form av markbeläggning men i Nairobi är det inte lika självklart. Under "tillgängliga" läggs därför frågan om markbeläggning till, eftersom det är lika viktigt för framkomligheten där som i ett höginkomstland. Vegetationen har inte precisats i de befintliga kriterielistorna mer än att det ska finnas skydd från sol och översvämningar. I analysverktyget ställs frågor kring hur vegetationen är och vad den har för funktioner. Till sist är även den sociala kategorin vidareutvecklad och hänsyn tas till om platsen kan fungera som en demokratisk arena samt om det finns möjlighet för olika samhällsklasser och grupperingar att mötas och interagera med varandra.

- Trygga

Grannsämja
Kvällsanvändning
Levande
Säkerhet
Renlighet
Läsbarhet

- Inkluderande

Diversitet
Samarbeten
Vänligt
Välkomnande
Antal kvinnor och barn

- Tillgängliga

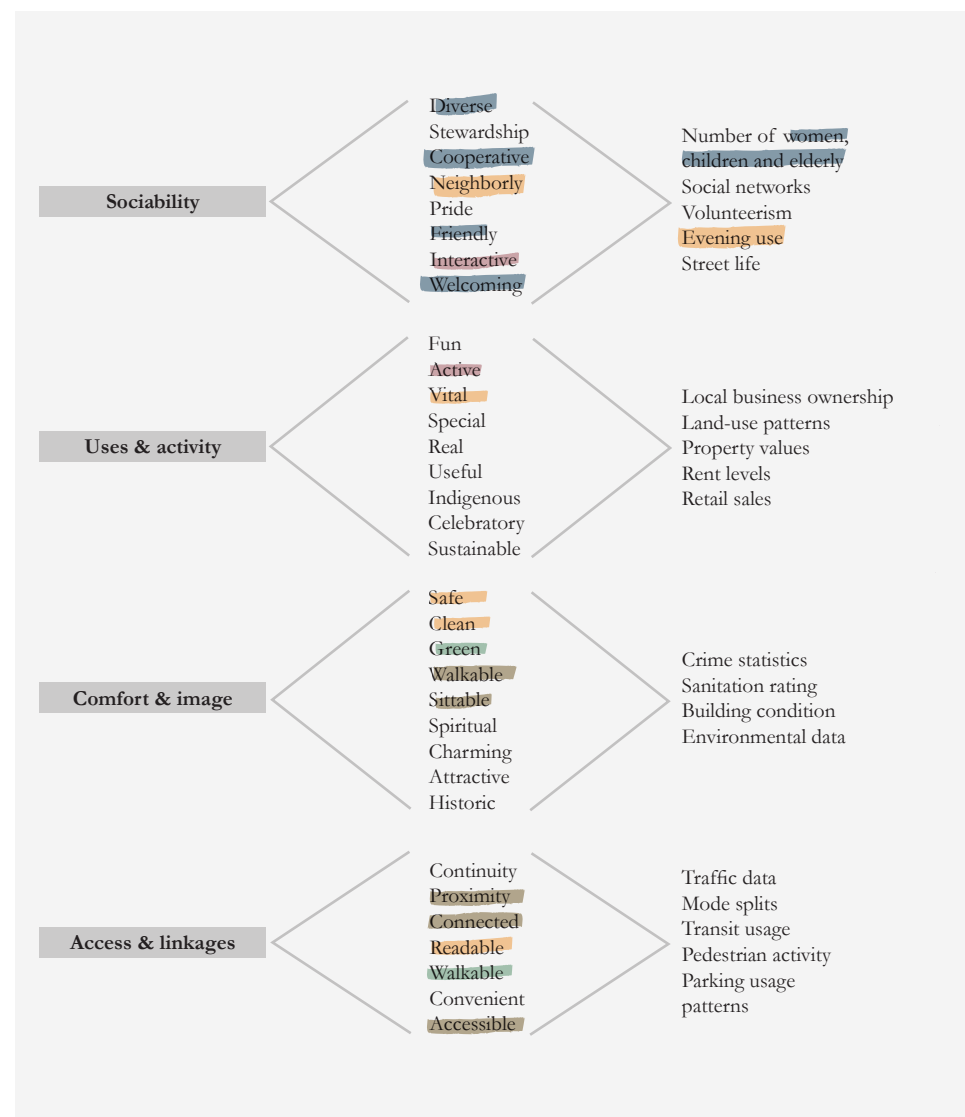
Diversitet
Promenadvänliga
Sittmöjligheter
Anslutningar
Sammanlänkat

- Gröna

Gröna
Promenadvänliga

- Sociala

Interaktiva
Aktivitet

▲ What if we built our cities around places? av Project for Public Spaces

Analysverktyg för offentliga platser i Nairobi

Verktyget är tänkt att användas som underlag vid analyseringen av de besökta platserna i fallstudien. De fem huvudrubrikerna innehåller varsin övergripande frågeställning och till dem ställs ytterligare ett par frågor som är mer preciserade på vilka faktorer som avgör huruvida huvudrubrikerna stämmer på platsen, vilket i sin tur antyder om FN:s hållbarhetsmål uppfylls eller inte.

Trygga

Hur trygg verkar platsen, finns det faktorer som påverkar trygghetsaspekten negativt eller positivt?

Belysning - Hur är belysningen på plats? Finns det någon?

Trafik - Är trafiken en fara för gående och cyklister? Finns det trottoarer eller cykelvägar?

Människor i omlopp - Finns det människor på platsen under olika tider på dygnet?

Överskådlighet - Är sikten fri eller finns det skymda delar av platsen?

Inkluderande

Hur inkluderande är platsen? Finns det en mångfald av människor? Är invånarna inkluderade i beslut som tas?

Välkomnande - Är platsen öppen för alla? Finns en känsla av exkluderande?

Kön - Vilka använder platsen, är den starkt kopplad till ett kön eller finns en diversitet?

Ålder - Vilka använder platsen? Finns det barn, unga, vuxna och äldre där eller är den starkt kopplad till en viss åldersgrupp?

Etnicitet - Vilka använder platsen? Är den starkt kopplad till en viss etnicitet eller finns det en diversitet?

Mångfald - Finns en mångfald av människor på platsen?

Planeringsprocessen - Är invånarna inkluderade i processen?

Tillgängliga

Hur tillgänglig är platsen? Finns det en bra koppling mellan staden och platsen? Är det enkelt att röra sig eller stanna på platsen?

Sittplatser - Finns det sittplatser på platsen? Är de informella (trappor, murar, kanter etc.) eller formella (bänkar, stolar)?

Gångvägar - Finns det gångvägar till och från platsen?

Cykelvägar - Finns det cykelvägar till och från platsen?

Mix av social tillhörighet - Är platsen öppen för alla eller exkluderas vissa samhällsklasser?

Kostnad - Kostar det något att vistas på platsen?

Markbeläggning - Hur är markbeläggningen på platsen? Är den utformad så att det är enkelt att köra med rullstol?

Gröna

Hur är vegetationen på platsen. Tillför den ekologiska eller estetiska värden? Skapar den skugga? Fördröjs dagvatten på platsen?

Träd - Finns det träd på platsen? Är de placerade så att de skuggar där det vistas människor?

Gräs - Finns det gräsmattor på platsen? Är de till för att titta på eller vistas på?

Planteringar - Finns det planteringar på platsen? Är de till för dess estetiska värde?

Vatten - Finns det tillgång till vatten på platsen? Är det ett naturligt eller ett adderat element?

Dagvatten - Hur tas dagvattnet omhand?

Sociala

Är platsen till för möten? Stannar människor upp och vistas på platsen? Finns det något att göra på platsen?

Demokratiska - Finns det plats för diskussion och större folksamlingar på platsen?

Plats för aktivitet - Vad finns för olika aktiviteter på platsen?

Plats för konversation - Finns det mötesplatser för konversation? Är det möblerat så att flera kan sitta ner och konversera?

Dandora Transformation League

År: 2013-pågående

Finansiärer: UN-Habitat och Dutch Doen Foundation

Initiativtagare: Charles Gachanga

Samarbetspartners: Placemakers, KUWA, Cave Design Architects, Avanti Architecture, Jotun, Village Market, International Federation for Housing och Planning and International New Town Institute

▼ en av huvudgatorna i Dandora

Bakgrund

I östra Nairobi ligger Dandora, ett bostadsområde som finansierats och byggts på sjuttioalet med hjälp av Världsbanken. Området byggdes på grund av ett behov av fler hushåll i och med den växande befolkningen. Dandora planerades med plats för ungefär 50 000 invånare, uppdelat på 6 000 hushåll (Anyamba, u.å.). Dessa hushåll var i sin tur uppdelade i fem olika etapper, där varje etapp bestod av huvudgator och mindre gränder med entréer till respektive bostäder. De offentliga ytorna var främst placerade inne i gränderna och rör under mark ledde spillvatten från hushållen ut i en gemensam avrinningsränna. Intill bostäderna placerades Nairobis största deponi. Denna deponi används än idag trots att den blev full 2001 (Barczak, 2015).

Sedan sjuttioalet har Dandora förändrats mycket och blivit något annat än vad det planerades för. Redan under de första åren expanderade många hushåll och i originalbostäderna har antalet boende blivit fler i takt med att befolkningen i Nairobi ökat drastiskt. Idag bor ca 200 000 invånare i Dandora vilket innebär att de boende är ungefär fyra gånger fler än vad området är dimensionerat för (Daily Nation News, 2016a). Det dräneringssystem som en gång fanns växte igen och på grund av avsaknad av avfallshantering kastades hushållsavfall på de offentliga platserna och gatorna runt om i gränderna. Arbetslösheten växte och i brist på sysselsättning ökade även brottsligheten. Dandora var välkänt som ett otryggt och kriminellt ställe, ett område många undvek att besöka.

På en månad under 2013 hade femton unga män skjutits till döds i Dandora på grund av misstänkta brott (Daily Nation News, 2016a). Förorten huserade flera gäng som tog sig dit och förhandlade på kvällar och nätter och att vistas utomhus var förenat med fara. Charles Gachanga, en man som vuxit upp i Dandora men som varit hemifrån ett par år, kom tillbaka hem till ett område han inte kände igen från sin barndom. Tillsammans med två andra boende i hans gränd bestämde han sig för att göra skillnad, om än i en liten skala (DTL, 2016).

många samsas om gaturummet ▼

Projekt "Dandora Transformation League"

"En av dem jag tagit kontakt med före min avresa till Nairobi var holländska Naomi Hoogervorst som sedan ett par år tillbaka bor i Nairobi och verkar med sin organisation Placemakers. Anledningen till att jag tog kontakt med henne var för att hon hade jobbat med placemaking i ett par olika projekt i Nairobi. Efter ett snabbt inbokad möte sätter jag mig i en Über-taxi för att möta upp Naomi inne i stan och tillsammans åka till Dandora i hennes bil. Halvvägs dit har vi hamnat på små lervägar där människor korsar överallt och försäljning sker i vägrenen. Lastbilen vi haft framför oss ett tag stannar plötsligt och vi får information om att vägen nu är avstängd. Efter ett par försök att komma förbi är vi till slut tvungna att vända bilen, vilket är lättare sagt än gjort med djupa diken, människor och fordon runt omkring.

Charles Gachanga möter oss med värme innanför Dandoras gränser. Han är född och uppvuxen inne i en av de gränder som utgör etapp 3. Naomi är välkänd i Dandora och med en gång kommer en kvinna fram och hälsar på henne innan vi blir visade in i Mustard Seed Court där startskottet för projektet gick för drygt fyra år sedan."

När Charles kom hem och upptäckte att Dandora utvecklats till ett "no-go"-område på grund av den höga kriminaliteten och ryktet det medfört, kände han ett stort behov att göra något åt det. Han gick runt och pratade med folk om förändringen han såg framför sig, att starta en samhörighet mellan invånarna och tillsammans göra Dandora både renare och tryggare. Många av dem han pratade med var positiva och höll med om att en förändring behövdes, men på mötet dagen efter var det bara två män som dök upp. Trots det låga deltagandet initialt beslöt de tre att starta förändringen ändå och med fortsatta samtal med grändens boende fick de till slut ihop ett arbetslag som satte igång rensningen av Mustard Seed Court (Daily Nation News, 2016a).

Gatorna var fyllda av avfall, och avloppsvatten rann direkt från husen och ut på gatan. Men när de började gräva och rensa gatorna uppenbarade sig det dräneringssystem som planerats från början men som dolts under många årtionden och som få visste fanns. I änden av gränden fanns ett område som en gång varit en gemensam trädgård, men eftersom den låg i anslutning till deponin utanför, och det inte funnits avfallshantering i Dandora under många år, hade trädgården förvandlats till ett berg av skräp med många inneboende rättor. Det var i den forna trädgården som det största rensningsarbetet gjordes, i hopp om att kunna återställa den så som den var planerad från början (DTL, 2016).

”Vi promenerar in i gränden och en dagvattenränna skiljer gångvägen från den plantering som frodas längs fasaden på höger sida. Charles visar de papperskorgar invånarna delar på och som sköts genom att unga boende i Dandora får betalt för varje insats de gör för DTL. Kommunen hämtar inte avfall i Dandora än, men det är något som de boende hoppas ska ändras i framtiden. Längre in i gränden öppnar det upp sig och vi får se Dandoras enda lekmiljö. Två gamla däck är upphängda i en stålställning och en gammal skrotad rutschkana har monterats upp till barnens förtjusning. Charles berättar att lekplatsen är väldigt populär och när skolan slutar fylls utrymmet med barn. Vidare in i änden av gränden ligger Mustard Seed Garden som tidigare varit fylld av ett sopberg. Med enkla medel har de boende rustat upp trädgården med sittbänkar, träd och buskar.”

Enligt Charles förde det gemensamma arbetet invånarna i gränden närmre varandra och drömmarna och visionerna för gränden blev fler. Mustard Seed Court genomgick en förvandling som få trodde var möjlig och ryktet började spridas både inom Dandora och bland medier och myndigheter (Cape Town Partnership, 2017). Genom att de tre initiativtagarna

dagvattenränna med badande höna ▲

gemensam papperskorg inne i Mustard Seed Court ▼

▲ lekmiljö inne i Mustard Seed Court

▼ ▼ Mustard Seed Garden

startade en organisation, Mustard Seed Organisation, och sökte bistånd från Awesome Foundation fick de kontakt med stiftelsens dekan, Robinson Esialimba, som hjälpte dem att starta *Changing Faces Competition* (Daily Nation News, 2016). Tävlingen går ut på att alla andra gränder i Dandora blir inbjudna att genomgå en liknande förändring som den i Mustard Seed Court med en vinst på 1000 euro för den gränd som blir utsedd till bästa gränd respektive år. Sedan 2014 har tävlingen arrangerats tre gånger och redan första året hade 139 gränder deltagit i tävlingen (Daily Nation News, 2016a). På grund av större engagemang och för att kunna organisera arbetet och dialogen mellan invånare i Dandora startades Dandora Transformation League (DTL). Idag finns en ordförande i respektive gränd, som leder det löpande arbetet inom gränden. Ordförandena för respektive gränd i en etapp träffas i sin tur i en större ledningsgrupp för att diskutera etappens framsteg och vidare utveckling.

DTL styrs nu av ordföranden Charles Gachanga, en kassör, en sekreterare samt en representant för respektive etapp. Sedan deltagande gränder blivit fler har styrelsen fortsatt planera mer övergripande för hela Dandora och gatorna har städats upp, gjorts tillgängliga och fått markbeläggning för donerade medel. I organisationen anställs unga för att vakta, städa och hålla ordning i området och genom planering i Minecraft har invånarna själva fått möjlighet att vara en del av planeringsarbetet med att skapa vackrare entréer till Dandora. I framtiden hoppas Gachanga och DTL att de kan få styra över allmänningen som ligger insprängd mellan två etapper och som idag har dåligt rykte på grund av hög kriminalitet och som varje vecka utsätts för olika former av land grabbing (Daily Nation News, 2016a).

Kriminaliteten i Dandora har sjunkit med 70 % sedan 2013. Charles Gachanga tror att det är tack vare att många fler har sysselsättning idag. Tidigare var arbetslösheten stor och många hamnade i kriminalitet men idag är det 12 000 unga som arbetar inom DTL. Varje hushåll betalar en euro i månaden till DTL för att hålla ordning i området och för att finansiera fortsatt planering till förändring (Daily Nation News, 2016a).

”Charles berättar att dialogen mellan olika gränder och etapper har gjort att den fientliga stämning som fanns för ett par år sedan förändrats och blivit vänlig. Människor pratar och handlar av varandra på grund av att samhörigheten har stärkts. Området är fortfarande präglad av den överbelastade avfallsdeponin vilket gör Dandora till ett olämpligt bostadsområde, men förutsättningarna för ett liv med kvalitet har förbättrats avsevärt och fortsätter utvecklas i en positiv riktning.”

rena gränder sedan rensningen ▲

kommunikation mellan invånarna sker delvis med anslagstavlor i respektive gränd ▼

Analys av platsen

Dandora har blivit en tryggare plats att bo och vistas i sedan initiativet startade men det är tydligt att det är ett bostadsområde och att de offentliga platserna endast är till för de boende där. Även om stadens invånare inte åker till Dandora för dess offentliga platser har förändringarna bidragit till att människor som bor i olika gränder ändå har börjat prata med varandra och att spänningarna dem emellan har mjuknat. Ny markbeläggning och rensningen av gator och gångvägar har gjort området mer tillgängligt. Fortfarande finns en begränsning i användningen av de offentliga rummen då belysningen inte är tillräcklig för att skapa trygghet under de mörka timmarna. Mellan olika etapper, där det finns outnyttjade ytor, är miljön fortfarande otrygg och den vision som finns hos de drivande i Dandora Transformation League, om att skapa parkstråk och kvalitativa utrymmen, kan bidra till att även dessa platser förändras åt det positiva hållet. Om de outnyttjade ytorna befolkas och aktiveras kan hela Dandora på sikt bli ett tryggare bostadsområde.

Även om de offentliga platserna finns för alla invånare är det främst män som sitter i ledningen för Dandora Transformation League. För att platserna ska anses jämställda behöver både män och kvinnor vara med i beslutsprocesserna. Barnen har fått en plats för lek, och även om lekturstillingen inte är speciellt omfattande är platsen populär för många. De offentliga platser som planeras mellan olika etapper skulle kunna innehålla lekmiljöer som rymmer fler barn. Inne i de olika gränderna som rustats upp finns sittplatser och vegetation vilket förklarar och förskönar vistelsen där. I gaturummet är det sparsamt med vegetation, men ett fåtal sittplatser finns i anslutning till intilliggande små verksamheter.

Dandora ligger ungefär en mil från stadskärnan och det är en lång promenad att gå varje dag. Bussar går emellan stadsdelen och stan och åktiden varierar beroende på trafiken. Utanför området cyklade en man längs järnvägsspåren så eventuellt finns det en väg till stadskärnan som är cykelvänlig.

▲ gång- och cykelväg intill järnvägsspåren

Jeevanjee Garden

År: 2012- nuvarande (2017)

Finansiärer: Mojang AB

Initiativtagare: Nairobi County

Samarbetspartners: UN-Habitat, Norska regeringen och Friends of Jeevanjee

Budget: 100 000 USD

▼ plats för rekreation i Jeevanjee Gardens

människor sitter i skuggan inne i Jeevanjee Gardens ▲
med Alibhai Mulla Jeevanjees staty till vänster

Bakgrund

När Nairobi växte fram runt förra sekelskiftet planerades stadsrum för stadens medel- och överklass. Att alla hade samma möjlighet att vistas i offentlig rekreativ miljö ansågs inte nödvändigt och dessa stadsrum var inte tillåtna att vistas i för afrikaner (Rahbaran & Hertz, 2014). De kan därför inte räknas till offentliga platser. På grund av den ojämställda planeringspolitik som rådde donerade den indiske entreprenören Alibhai Mulla Jeevanjee fem hektar parkmark till invånarna 1906, vilket kom att bli Jeevanjee Garden, Nairobis första offentliga park i det centrala affärsdistriktet. Kravet från Jeevanjee vid donationen var att de fem hektaren skulle förbli offentliga för alla stadens invånare. Det skulle inte krävas inträde för att få tillträde till parken och det fick heller aldrig ske någon permanent kommersiell aktivitet inom parkens gränser (Daily Nation News, 2016b).

Under de dryga hundra åren som gått sedan parken donerades och anlades har staden fortsatt växa i en ohämmad takt. Parkmarken har många gånger varit utsatt för hot av exploatörer som vill bygga på platsen. Senast år 2007 fanns ett förslag att bygga kvarter med parkeringshus i flera våningar, köpcentrum och bussterminal med mera. Under slutet av 1900-talet startade efterlevande släktingar till Jeevanjee föreningen Friends of Jeevanjee, för att gemensamt kämpa för att hålla exploatörer borta från parken (Daily Nation News, 2016a).

Projekt "Renovation of Jeevanjee Garden"

"Jag bor ca sex kilometer från stadskärnan och åker taxi för att komma dit. Jag har ett inbokad möte men eftersom det är omöjligt att avgöra hur lång tid det tar att ta sig med bil har jag marginaler som visar sig vara väl tilltagna. Med taxichaufförerna brukar jag småprata om hur de ser på sin stad och hur den utvecklats de senaste åren. Idag är inget undantag och Jeff som kör den här gången är mer pratsam än många andra. Med en gång när jag sätter mig i bilen börjar samtalet om hur dagens trafik flyter på eller inte. Det är en ständig jakt på bästa vägen och chaufförerna som är ute på vägarna hela dagarna är insatta i hur de på bästa sätt tar sig förbi köer och krångliga trafikplatser. Gatorna är breda och det kör förbi *matatus* i vägrenen när vi stått stilla ett tag. Jeff visar på nybyggnation längs vägen och berättar vilka byggnader som stått halvfärdiga i många år nu. Tomma skelett står kvar och färdigställs aldrig. Jag frågar varför och han berättar att många projekt påbörjas och utvecklas tills finansieringen tar slut. Sen stannar bygget av och i vissa fall blir det aldrig något mer. Vissa byggen stannar av för att det uppdagats att de inte varit godkända. Jag frågar Jeff vad som fanns på platsen tidigare och han svarar att det inte var något alls där förut. Vi blir ståendes vid en gräsmatta som följer vägen men som inte har någon tydlig funktion. Jag frågar Jeff om det är likt hur det var på platsen där det övergivna bygget står och han bekräftar att det var så. I samma stund som jag undrar över om det är så platserna ser ut som räknas till offentliga, reser sig en man som legat i gräset, borstar av sig och promenerar vidare. Jeff berättar att det är vanligt att arbetande människor går ut och lägger sig för att vila i skuggan och jag minns tillbaka på när jag första gången transporterades genom staden och hur jag fascinerades av alla människor som rörde sig på de trafikerade gatorna och hur många det var som vilade i skuggan av träden i mittrefuger. Att det är en tät stad med brist på offentliga platser syns på många sätt."

nybyggnation som stått still i många år ▲

vägrenen används ibland som omkörningsfil, vilket inte alltid är lyckat, 2012 ▼

Jeevanjee Garden räknades tidigare till en av Nairobis centrums farligaste platser, trots dess popularitet, och parken blev ett av två pilotprojekt i upprustningen av de 60 platserna som UN-Habitat hjälpt borgmästaren och Nairobi City County att inventera (UN-Habitat, 2014c). Att rusta upp Jeevanjee Garden sågs som ett sätt att stärka stadens profil. En välmående och fungerande park i stadskärnan ansågs förbättra stadsbilden, vilket i sin tur skulle kunna leda till att fler investerare och företag söker sig till Nairobi. Parken hade på grund av efterfatt underhåll brister gällande både belysning och gångvägar så detta var en självklar inledande åtgärd.

"När Jeff släpper av mig på adressen där mitt möte är planerat är klockan en timma före avsatt tid och jag bestämmer mig för att ta en promenad till Jeevanjee Garden som jag fått berättat för mig har utvecklats med stöd från bland andra UN-Habitat. Parken ligger bara två kvarter bort och promenaden dit går fort. Ett par dagar tidigare har jag varit med om en incident som gör mig osäker inför att promenera ensam men gatorna och trottoarerna här är fulla av liv vilket gör mig mer trygg att röra mig fritt. Entrén till Jeevanjee är lik svenska parker, men jordens röda nyans och trädens mörkt gröna gör intrycket av platsen till något helt annat. Jag promenerar runt och försöker få en känsla av vad människorna där gör. Små grupper av människor står eller sitter och diskuterar med varandra. Bänkarna är fulla och på gräset har många slagit sig ner sittandes eller liggandes för att pausa."

När arbetet tog fart anordnades det flera dialoger med brukare och invånare, liksom med företagare och butiksägare i anslutning till parken. Nairobi City County ledde tillsammans med UN-Habitat workshops med olika deltagare, höll i möten och seminarier och träffade olika formgivare för konsultation. När parken återinvigdes hade den genomgått ett antal förbättringar (UN-Habitat, 2014b).

Belysningen i hela parken hade blivit bättre och gångvägarna hade fått en stenbeläggning. Flera nya entréer till parken gör att tillgängligheten till parken förbättrats mycket. Vägarna runt parken har också förändrats, hastigheten har sänkts och det har genomförts projekt där invånarna själva fått måla vägen i olika färger för att öka möjligheten att gå och cykla. I ett av parkens hörn öppnades ett galleri där lokala konstnärer får ställa ut och inne i parken förbättrades gräsmattor och häckar för ett friskare utseende över året.

"Jag vandrar runt i parken men min försiktighet gör att jag inte vågar ta kontakt med någon. Vad människorna har för ärende i parken förblir för mig en spekulat, men jag hoppas kunna återvända hit igen. Utan att någon pratar med mig kan jag gå runt i parken, men jag känner mig iakttagen och jag är obekväm med att inte kunna röra mig utan att 'synas' vilket gör att jag snabbt känner mig färdig med att strosa runt i parken."

Jeevanjee Garden är tänkt att utvecklas ytterligare under de kommande åren. Nairobi City County lät upprustningen vara ett pilotprojekt och deras ambition är att fortsätta arbeta på samma sätt i fler stadsutvecklingsprojekt i framtiden (UN-Habitat, 2014b).

de många sittbänkarna är populära ▲

ny markbeläggning i parken ▼

Analys av platsen

Jeevanjee Gardens är den av de besökta platserna där det verkar finnas störst variation av människor. Parken anses vara en av de mest öppna offentliga platserna i Nairobi och den är en av de fem platser som staden förvaltar (UN-Habitat, 2014b). Tack vare stadens engagemang har parkens säkerhet ökat sedan upprustningen. Idag är brottsstatistiken lägre vilket gör platsen tryggare för alla besökare. Jeevanjee Gardens är inkluderande och etniciteter, samhällsklasser, åldrar och könstillhörigheter varierar. De flesta står eller sitter i olika grupperingar. Inga observationer görs av särskilt livliga aktiviteter men det samtalas i olika folksamlingar. Det är grönt och frodigt och de flesta besökarna spenderar parkvistelsen i skydd från solen. Flera av de offentliga platserna inne i stadskärnan kräver en liten inträdesavgift, men Jeevanjee Gardens är öppen och gratis för alla. Sedan upprustningen finns bättre markmaterial och det är enkelt att ta sig runt i parken, även med rullstol eller barnvagn. Eftersom parken är placerad inne i centrum finns trottoarer till och från parken och i samband med nyinvigningen öppnades fler entréer upp för att öka tillgängligheten till parken. Trots att det finns trottoarer är trafiksituationen utanför parken intensiv vilket skapar en barriäreffekt.

Många platser i Nairobi är dåligt belysta och förbättrad belysning inne i Jeevanjee Gardens har gjort parken till en plats att vistas på även efter mörkrets inbrott. Ytterligare belysning skulle öka säkerheten så att ännu fler människor kan vistas där under fler av dygnets timmar. Dekorativa planteringar och statyer bidrar med en känsla av omsorg för parken och stämningen är lugn och rogivande. Jeevanjee Gardens verkar vara en rekreativ och populär plats för invånarna, vilket möjligtvis är ett resultat av att platsanalyser gjorts av professionella planerare i dialog med brukare.

Kibera

År: 2014 - 2017

Finansiärer: Fox Foundation, Welt Hungers
Hilfe och SwissRe Foundation

Initiativtagare: Pascal Kipkemboi

Samarbetspartners: Kounkuey Design
Initiative (KDI)

▼ ett av de studerade projekten i Kibera

** Nubier är ett afrikanskt folk som härstammar från södra Egypten och norra Sudan*

Bakgrund

Kibera, Nairobis största slumområde, ligger ca fem kilometer sydväst om stadskärnan. Hur många som bor i Kibera är okänt och siffrorna visar på allt mellan 0,2 och en miljon (APHRC, 2014). När järnvägen byggdes i början av nittonhundratalet invandrade många nubier* från Uganda och Sudan för att bistå med arbetskraft åt briter. De nubier som krigat för kolonialmakten i första världskriget fick som tack ett arrende på en bit mark för dem och deras familjer att bygga bostad på. Under många årtionden var boendena i Kibera relativt rymliga och den stora inflyttningen skedde först vid landets självständighet då fler såg möjligheterna med ett liv i staden. De som byggt sina bostäder fick därför tillfälle att bygga ut och på så sätt en säkrad inkomst från hyresgäster vilket resulterade i att området expanderade i både antal byggnader och invånare. Parallellt med detta minskade ytorna för offentliga platser och gator. Staten såg också en vinning i att låta fler arrendera mark så de ökade antalet hyresgäster inom samma areal som tidigare. Expansionen skedde därför på två nivåer, både genom att fler människor fick arrendera mark samt att de människorna i sin tur byggde ut och hyrde ut delar av sin bostad (Rahbaran & Hertz, 2014). En stor del av Nairobis inflyttning sker idag i Kibera och antalet invånare ökar ständigt (APHRC, 2014). Levnadsvillkoren försämrats dag för dag och farorna för invånarna ställs inför är många. På grund av den täta bebyggelsen är det omöjligt för utryckningsfordon att ta sig fram och ett av de största hoten i stadsdelen är bränder, detta till följd av att all matlagning sker över eld eller med gasol.

Ngong River rinner genom Kibera och ut till Nairobi Dam. För tjugo år sedan badade och fiskade invånarna i både floden och dammen men idag är den förgiftad till följd av den mängd avfall och avlopp som rinner i den. Vid nederbörd rinner stadens vatten till floden och lågpunkten i södra änden av Kibera. Översvämningar är därför ett återkommande problem på de redan trånga utrymna. Avloppsvatten och sopor sköljer in i bostadsstrukturerna vid de stora regnperioderna vilket sprider vattenburna sjukdomar (Bell, 2012a).

gångvägarna i Kibera är täckta av sopor ▼

Projekt "Productive Public Spaces"

"Jag har följt med min före detta kollega Emma till hennes kenyanska arbetsplats på Kounkuey Design Initiative (KDI). Det senaste halvåret har hon varit en del av det team som arbetar på ett antal olika platser i Kibera med produktiva offentliga platser. Tillsammans med hennes kollega Pascal Kipkemboi ska vi gå och titta på några av de platser de jobbat med. Emma visar mig den lokala KDI sitter i, två små sammanhängande rum med ett litet pentry. Utanför ställer handelsmän upp sina marknadsstånd och det är mycket folk i rörelse. Det är svårt att veta vilken tid vi kommer komma iväg, Pascal har inte kommit till kontoret än och att planera tid i Kenya har jag förstått är näst intill omöjlig. Här gäller *hakuna matata*, så i väntan på att promenera till Kibera hinner vi äta lunch i en restaurang en trappa ner."

KDI startade som en ickevinstdrivande organisation 2006 av sex amerikanska studenter, varav en ursprungligen var från Kibera. Tillsammans inledde de ett samarbete med lokalbefolkningen i Kibera med utgångspunkten att det var de som var experter på vad området behövde. 2012 kom KDI i kontakt med Pascal Kipkemboi som är uppväxt och som fortfarande bor i Kibera. Han har sedan dess lett den medborgardialog som varit grund för allt arbete KDI gjort i området. Arbetet grundas i en målsättning: att verka rättvist och hållbart och att de boendes behov ska prioriteras (KDI, å.u.).

"Promenaden är inte lång och det lilla handelscentrumet vid KDIs kontor ersätts snart av en tät och lågbebyggd struktur. Entrén till Kibera är tydligare än jag föreställt mig. Gränsen mellan vad som är Kibera och inte är osynlig men ändå påtaglig och präglas av lukt från avlopp, djur, mat och svett. Det är trångt i gränderna och vi hamnar gåendes på led. Pascal leder oss in och svänger väster ut, in på järnvägsspåren, och jag minns hur jag fått berättat för mig att spåren används som transport och handelsplats under de många timmar per dygn då det inte går några tåg på sträckan.

Många tittar storögt på Emma och mig när vi kommer gående. Barnen gör *high five* och ropar hej, *jambo*, och undrar hur vi mår och trots min osäkerhet på replikerna från början blir repetitionen så frekvent att det inte tar många minuter innan de sitter. Utan Pascal i vårt sällskap hade Emma och jag inte kunnat röra oss i Kibera, hans roll som medlare mellan oss och lokalbefolkningen är nödvändig för att inte riskera att uppröra någon över vårt besök.”

Fattigdom präglar de flesta boendes liv i Kibera. Trots att befolkningen varierar från under- till medelklass är levnadsvillkoren hårda. Det finns ingen tillräcklig sanitet och en stor andel avfall och avlopp leds eller kastas direkt ut i vattendrag som knappt rör sig framåt (Bell, 2012a). Missbruk och arbetslöshet är vanligt förekommande. 2012 rapporterades att 54,1 % av invånarna i Kibera var arbetslösa. Knappt 10 % har tillgång till egna toaletter och att använda de gemensamma betaltoaletterna är för dyrt för många, dessutom är det på många håll förenat med livsfara att promenera dit efter mörkrets inbrott på grund av den höga kriminalitet som råder (APHRC, 2014).

”Gångvägarna är ojämna och uppbyggda på ett lager av sopor och det krävs koncentration för mig som ovan att se var jag sätter fötterna. En höna med bara en fjäder kvar följer oss en bit men avlägsnar sig och jag hoppar åt sidan för att inte trampa på en död och stel rätta som ligger blottad på marken. Vi stannar vid en gångbro över ett vattendrag där barn leker på ett par däck bredvid en gabionmur. Emma och Pascal berättar vad KDI gjort här och några nyfikna kommer och pratar med oss. Pascal tar fram ett par godisbitar ur fickan och ger till barnen.”

Eftersom vattendragen svämmas över är marken intill osäker och risken för jordskred stor. Tillsammans med befolkningen har KDI rensat upp vattnet

▲ nedskräpning i Ngong River

från skräp och rensat längs vattnet samt byggt gabionmurar för att vattennivåerna ska kunna höjas utan att det omkringliggande översvämmas. KDI har arbetat på flera platser i Kibera med offentliga toaletter, avlopp, vattentillförsel och översvämningssåtgärder. Dessutom har de byggt enkla lekmiljöer av gamla bildäck. Allt arbete förs genom medborgardialoger och åtgärderna är direkt kopplade till medborgarnas önskemål. Förbättringarna sker sedan i samarbete med invånarna vilket skapar både goda relationer och en respekt och förståelse för miljön (KDI, u.å.).

”Vi går vidare och plötsligt stannar Pascal för att visa en fasttejp lapp på en av dörrarna vi passerar. På swahili står det att huset kommer att demoleras inom två veckor och att det är ägarnas ansvar att tömma och ta med det som ska sparas. Här ska en ny stor motorväg dras genom Kibera, inte för att sluminvånarna ska få en bättre väg in till centrum, utan för att bilarna i ytterkanten av Nairobi snabbare ska kunna transporteras förbi de trånga och myllriga kvarteren. Husägarna har ingen given plats att flytta till, utan får på egen hand leta upp en ny bit mark. Runt huskrönet ser jag den uppgrävda röda jorden och en blivande flerfilig väg vars riktning är tydlig: rakt mot oss där vi står.”

▲ förberedelser för ny motorväg genom Kibera

Ett av KDIs stora projekt har varit att bygga en gångbro över Ngong River på ett ställe där det tidigare funnits en enkel bro med risk att rasa vid översvämning (Bell, 2012b). Den nya bron har konstruerats av Ingenjörer utan gränser och marken runt floden har terrasserats för att klara av höjd vattennivå. Terrasseringen gör även att ytan kan användas till möten eller uppträdanden. Marken vid floden riskerar att dras med i vattenmassorna men har ändå vid flera tillfällen ockuperats av nybyggare som saknat andra ställen att bygga på. Att marken runt floden är bebyggd och har en funktion säkerställer att den inte utnyttjas illegalt. Vid floden har KDI även byggt upp offentliga toaletter och duschar samt en tvättstation dit människor kan komma och tvätta kläder.

"Till slut har vår promenad tagit oss till Ngong River där ytterligare en av KDIs åtgärdsplatser finns. Vi möter en man som gärna vill prata och bli fotograferad av mig. Han berättar något på swahili för mig och Pascal får översätta så att jag förstår att det handlar om floden som översvämmas så fort det regnar i Nairobi. Pascal instämmer och fyller i att han när han var liten kunde bada i floden och i dammen en bit bort, men att det nu inte går att se att det finns vatten ens, eftersom den är så igenväxt. Vi går vidare till ett par kvinnor som sitter utanför toaletterna KDI har hjälpt till att bygga och Pascal ber dem visa upp den anteckningsbok en av dem har i handen. I den visar det sig finnas noteringar på hur många besök respektive familj gjort vid duscharna, toaletterna eller tvättstationen. Varje besök kostar en liten summa pengar och i slutet av månaden sammanställs respektive familjs kostnader.

Sista stoppet innan vårt besök i Kibera är slut är vid bygget där skolan, Anwa Junior Academy, som Emma varit med och jobbat med inom kort ska öppna. En brant trappa leder oss upp till byggkontoret där några byggledare från KDI sitter och jobbar. Från ett litet öppet fönster ser vi ut över taken och nedanför står en kvinna barfota och sorterar rostiga och vassa plåtbitar med sina bara händer. Tyvärr är hennes arbetsförhållande inget ovanligt i Kibera.”

gradängar ner mot floden med sittplatser ▲

byggnader med toaletter och duschar ▼

▲ dekoration på marken vid toaletter och duschar

Analys av platsen

Kiberas offentliga utrymmen är tydligt avsedda för de boende i området och som utomstående är det förenat med livsfara att promenera runt på egen hand. Slumområdet är ett av Nairobis farligaste och riskerna befolkningen här utsätts för är många. Kriminaliteten är hög, floderna översvämmas vid nederbörd och den täta bebyggelsen är en fara för brandspridning. Eftersom de flesta i Kibera är trångboddas blir de offentliga platserna extra viktiga och de verkar fungera som mötesplatser. KDIs arbete har ökat säkerheten vid floden när vattennivån höjs, skapat utrymme för möten och sett till att människors åsikter har tagits tillvara. Platserna är befolkade dagtid men på grund av den höga kriminaliteten blir de mycket otrygga under kvällar och nätter. Det finns ingen belysning så timmarna då det går att vistas utomhus är begränsade. Kibera ligger ett par kilometer från stadskärnan och de flesta promenerar dit, trots brist på trottoarer och tillräckliga vägrenar. Inne i Kibera finns några få gator som byggts för att det ska gå att ta sig fram med utryckningsfordon bl.a. men i övrigt är det gångvägar som länkar olika delar med varandra. Terrängen är kuperad och på vissa ställen sluttar gångvägarna så pass mycket att det ofta bara går att ta sig fram till fots. Skräp ligger i många lager på gatorna och det är både svårt och riskabelt att ta sig fram då det kan dölja sig vassa föremål på marken. Många av de boende i Kibera går barfota på skräpet, och risken för skärskador och infektioner är stor.

Inom Kibera bor människor som tillhör olika samhällsklasser och de offentliga platserna används främst av dem som bor i närheten av respektive plats. Kibera är beläget där det en gång var skog och det finns vegetation på vissa ställen, där det finns utrymme, mellan hus och gångvägar. Mycket av vegetationen blir dock aldrig hög och skuggande, eftersom det slits mycket på de obebyggda platserna. Runt vattendragen är det grönt av buskar och gräs, men det är långt ifrån en grön stadsdel. Några av platserna som KDI arbetat med är utrustade med enklare lekredskap som gamla bildäck och rutschkanor. Lekplatserna är välanvända trots det spartanska utförandet. Toaletterna, duschutrymmena och tvättstationen kostar en liten summa pengar att nyttja och de är därför inte tillgängliga för alla. Summan är däremot väldigt liten så de allra flesta har trots allt möjlighet att utnyttja faciliteterna ibland.

The GoDown Arts Center

År: 2012-nuvarande (2018)

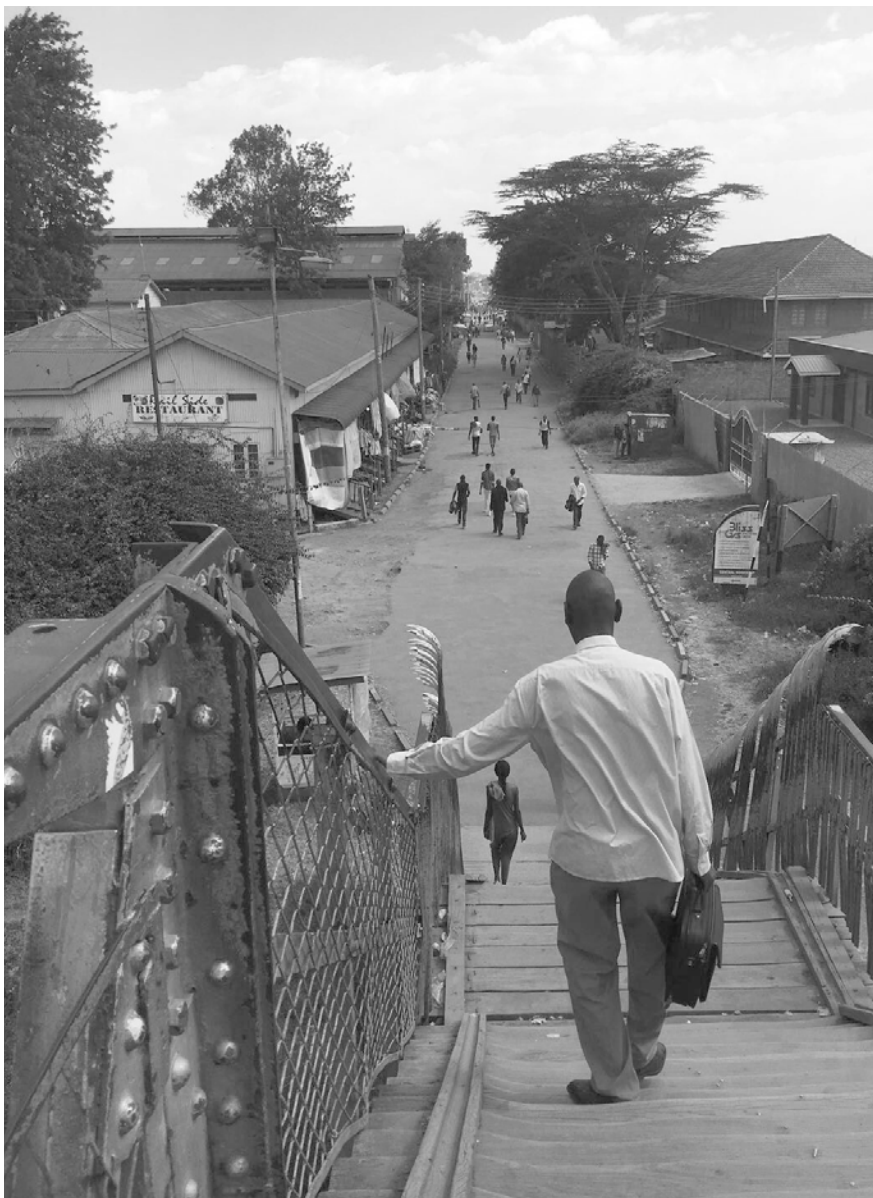
Finansiärer: Privatpersoner och organisationer

Initiativtagare: The GoDowns VD Joy Mboya och de anställda på The GoDown

Samarbetspartners: Planning System Services Ltd, White Arkitekter m.fl.

▼ The GoDown Arts Center

från järnvägen är det en lång raksträcka fram till the GoDown ◀

Bakgrund

The GoDown Art Center startades 2003 som en icke vinstdrivande organisation och som den första kenyanska plattformen för nutida konst, musik och dans. Organisationens syfte var att föra företag och konstnärer av olika slag närmre varandra för samarbeten och inspiration. Snabbt blev det en viktig samlingspunkt i östra Afrika eftersom behovet vuxit sig stort under slutet av förra seklet inom många konstnärliga discipliner.

Centret ligger i Nairobis centrala industriområde, i ett före detta bilgarage. I den stora centrala byggnaden finns plats för teatrar, dansföreställningar, konserter, utställningar, workshops och mer. Runt denna byggnad ligger flera små studios, övnings-salar och kontor där småföretagare huserar med bistånd från organisationen.

Tack vare The GoDowns positiva mottagande hos besökarna har organisationen nu vuxit och rymms inte längre i den begränsade yta de har. Planerna för centret är att expandera för att ha plats för fler företagare och också för att kunna husera fler utställningar och uppträdanden, både inne och ute. Kulturcentret ligger cirka två kilometer söder om stadskärnan och järnvägen är en barriär mellan centrum och the GoDown. En enda gångbro binder ihop båda stadsdelarna med varandra. Många andra verksamheter i industriområdet avvecklas och flera nya kontorsbyggnader byggs för att rymma nya sorters verksamheter. I de norra delarna, i kvarteren närmast järnvägen, är en större stadsomvandlingsprocess på planeringsstadiet och The GoDown vill att kulturcentret blir en katalysator för hela stadsdelen för att vara en del i den stora förändring som pågår (White Arkitekter, 2015).

Projekt "Transformation of the GoDown"

I januari 2017 samlades de anlitade arkitekterna, The GoDowns personal och andra inblandade på ett konferenscenter i Nairobi för att visa upp ett förslag för transformation av kulturhuset. I publiken satt många möjliga finansiärer: organisationer som FN och Sida, ambassadörer, kenyaner kända inom kulturvärlden och kommunrepresentanter.

"Jag har blivit inbjuden till en middag på ett av hotel-
len i Westlands där grundarna till the GoDown till-
sammans med arkitekterna från Sverige och Kenya
ska visa upp projektet. De svenska arkitekterna har
jag redan träffat, men i övrigt vet jag inte alls vad
och vilka som väntar. Syftet med kvällen är inte att
få finansiering till bygget, utan för att nå ut med
information om projektet samt att höra de inbjudnas
åsikter och tankar om det."

Planerna för ombyggnationen av the GoDown
hade då pågått i sex år genom ett samarbete mellan
White Arkitekter, The GoDown, Mimeta och Kul-
turhuset Stockholm. Under processens gång har en
dialog förts mellan brukare och anställda på centret
om hur de identifierar sig själva och sin omgivning
samt hur detta ska speglas i det nya kulturcentret
och industriområdet. Att det framtida kulturhuset
skulle inrymma alla olika konstformer, så att det
fanns något där för alla, var en viktig åsikt som togs
i beaktande vid det fortsatta arbetet (White Arkitek-
ter, 2015).

De drivande på The GoDown åkte sedan till Sverige
på studiebesök där de fann Stockholms kulturhus
vid Sergels Torg särskilt inspirerande. Deras vision
var att omvandla deras konstcentrum till en modern
byggnad i samma skala som det i Stockholm och
White Arkitekter fick tillsammans med det Keny-
anska arkitektkontoret Planning System Services
Ltd uppdraget att ta fram ett förslag för hur denna
byggnad kunde se ut¹.

▲ gångbron över järnvägsspåren

"Ett par dagar efter middagen berättar min vän som
bor i Nairobi att hon ska på en spelning på the GoDown
och hon undrar om jag vill följa med. Vi tar en *matatu*
ner till stan och går därifrån. Jag minns från mitt möte
med en av de svenska arkitekterna från White att de
haft en workshop när de tillsammans med förestån-
darna och de anställda på the GoDown gick från kul-
turhuset till centrum. Då hade de flesta aldrig gått de
två kilometrarna utan istället tagit sig dit med bil. Att
gå till fots är något de flesta undviker om de har möj-
lighet. Vår promenad börjar vid en stor busshållplats,
Koja, inne i norra CBD (Central Business District) och
tar oss sedan söderut. Efter en varm busstur är det
skönt att komma ut i luften, trots den hettande ekva-
torsolen. Det är trångt och varmt de första stegen och
för att ta oss över gatan måste vi springa. Trafiken
har ett ständigt flöde och det gäller att titta en extra
gång innan vi korsar. Tempot i Nairobi är något annat
än jag är van vid hemma i Sverige och jag är tvungen
att påminna mig om att det bara blir svettigare om jag
snabbar på stegen. När vi närmar oss tågstationen har
stadspulsen gått ner avsevärt. Att resa med tåg är inte
lika vanligt i Kenya som i Sverige och avgångarna i
Nairobi är få. Spåren är däremot många och vi tar oss
över dem med den enda gångbron. Plankorna på bron
är slitna och har knäckts på flera ställen. Det känns
som om hela bron kan gå sönder.

Vi kommer fram till the GoDown och är bland de första
på plats. Vi går runt och kikar på området lite och tittar
in i de ateljéer som står öppna för försäljning eller för
att någon av konstnärerna är där för att jobba. I väntan
på att konserterna ska dra igång sätter vi oss sedan
och äter lite vid områdets café. Folkmängden ökar
och efter ett tag börjar första bandet spela. En stund
in på eftermiddagen är the GoDown fullt av folk och
musiken och dansen är i full gång. Åldern på besö-
karna varierar men många är unga vuxna. Det är en
glad, öppen och social tillställning och vi stannar tills
musiken tystnar. Eftersom det är mörkt när vi ska hem
igen är vi tvungna att ta en taxi. Efter att solen gått ner
är det för osäkert att promenera."

1) Stenkula, Ulrika (2017) Muntligen på White Arkitekter AB,
Stockholm [2017-01-16]

Förslaget på ombyggnaden består av en ram av byggnader mot omkringliggande fastigheter och gator. Ut mot gatorna ska restauranger, gallerier och bibliotek ligga, med administrativa och konstnärliga kontor i de ovanpåliggande våningarna. Innanför ramen av byggnadsstrukturer finns en innergård uppdelad i tre nivåer, med en *black box* som en avskiljare i mitten. Första och nedersta nivån som nås från byggnadens södra och östra del är den stora och mest offentliga delen, där konserter och större samlingar kan ske. En nivå upp, med en åskådartrappa som länk emellan, finns ett café och ingångar till de intilliggande kontoren. Skalan förändras något här och blir lite mindre och intimare. Ytterligare en nivå upp ligger konstnärsstudios med ingångar från den lilla, mer privata innergård som skiljer sig mest från den stora öppna, offentliga platsen. Uppdelningen är gjord för att skapa olika sorts rumslighet och känsla. Utöver detta planeras en stor takträdgård och att uppföra ett byggnadsskal åt framtida utveckling för ett eventuellt gym, vertikal trädgård och/eller ett växthus².

”En vecka senare är jag tillbaka på the GoDown. Denna gång promenerar jag också och när jag nu går ensam känns avståndet längre än sist. Jag har ett inbokat möte med en av grundarna till kulturcentret och vi sätter oss ner och pratar på kontoret om hur deras affärsidé blev verklighet för fjorton år sedan. När ledningen för centret startade transformationen tillsammans med White hade de även en dialog med projektgruppen för järnvägen som äger marken närmast järnvägsstationen. I det skedet hade de även skisser på hur området i stort skulle kunna utvecklas. Den dialogen förstördes då nytt folk i projektgruppen senare inte kom överens med ledningen för the GoDown på samma sätt. I nuläget har de därför bara tomten där deras kulturhus ska finnas att styra över.

koncertbesökare på the GoDown ▲

Detaljplanen för industriområdet säger att det inte får finnas annat än verksamheter i området så trots bostadsbrist i staden och att det skulle få stadsdelen levande under flera tider på dygnet finns det ingen plan på att blanda verksamheter med bostäder.”

Sedan middagen med lanseringen av förslaget i januari 2017 har projektgruppen samlat in de åsikter som uttrycktes då. Samtidigt arbetar arkitektkontoren med att utveckla förslaget i enlighet med de viktiga idéerna som sammanställts. Under hösten 2017 togs nästa steg i kampanjen att hitta finansiärer till projektet. Nu pågår den intensiva jakten på människor och organisationer som vill vara en del av transformationen och när de nått den gräns då de kan börja ombyggnationen kommer kulturcentret vara tvunget att hållas stängt under minst två år innan det nya GoDown kan invigas³.

”När jag lämnar the GoDown för denna gången åker jag tillbaka till mitt tillfälliga boende med taxiföraren Eric som både underhåller mig med historier samtidigt som han kör säkert genom Nairobi-skymningen. Dagen efter lämnar jag Nairobi för denna gång men jag hoppas och tror att det kommer bli fler resor hit.”

2) Stenkula, Ulrika (2017) Muntligen på White Arkitekter AB, Stockholm [2017-01-16]

3) Mboya, Joy. (2017) Muntligen på The GoDown Arts Center, Nairobi [2017-02-03]

musik och dans på the GoDown ▼

Analys av platsen

Idag är The GoDown ett populärt ställe för Nairobis unga och kulturintresserade. Det kan diskuteras om The GoDown är en offentlig plats eller ej, men kulturcentret kvalificerar in under UN-Habitats bedömning av offentliga serviceområden (UN-Habitat, 2016). Delar av verksamheten är belägen utomhus och det planerade nybygget innehåller ytterligare utemiljöer för utställningar, konserter och föreställningar. De båda besöken på centret skilde sig åt då det första besöket var under ett konserteven, från eftermiddagen till kvällen, och det andra besöket var under kontorstid eftersom syftet då var att möta de verksamma personerna. Under centrets öppettider är det mycket människor i omlopp vilket bidrar till att platsen känns trygg. Eftersom the GoDown ligger i ett industriområde minskar mängden människor på gatorna på kvällen och även om det är en kort promenad in till stan är det riskfyllt att röra sig till fots på de dåligt upplysta gatorna. De flesta reser därför till och från med bil, taxi eller motorcykel. Det finns varken trottoarer, cykelbanor eller övergångsställen. Även under dagen då det är ljus är promenader förenade med risker på grund av den intensiva trafiken. Bristen på skuggande träd längs vägarna gör också att promenaden till the GoDown blir väldigt varm.

Inne på området finns idag en liten caféverksamhet och det är planerat att finnas möjlighet att äta och dricka även efter ombyggnationen. Serveringen är enkel, med stolar placerade i den skyddade skuggan. Inte bara vid serveringen, utan runt om på området, finns stolar utplacerade. Runt om på innergården finns även murar att sitta eller luta sig mot. Marken är tillgängligt plan, vilket gör det möjligt för alla att röra sig på platsen. Det saknas dock vegetation som

gör det möjligt att fly undan solen ett tag. Planen för nästa innergård, som också kommer vara hårdgjord, är att den ska ha minst ett stort träd som ger skugga åt delar av platsen. På grund av Nairobis placering nära ekvatorn står solen högt och det är sällan skugga från husen.

The GoDown är öppet för alla som är intresserade av att komma dit. Under första besöket skulle ett par band spela musik och besökarna var unga, kulturintresserade. Trots att intentionen är att alla är välkomna kan det ses som exkluderande då platsen har en tydlig kulturprofil. Det fanns vid besöket en likartad klasstillhörighet i publiken, men fördelningen mellan män och kvinnor var någorlunda jämn. Åldersmässigt fanns en spridning trots att det event som besöktes främst lockade en yngre publik. The GoDown drivs till stor del av kvinnor men det finns i dagsläget bara en verksam kvinnlig konstnär, bland sju manliga.

Processen kring utvecklingen av centret har varit demokratisk och inkluderande. Redan från start hölls workshops med såväl verksamma konstnärer som besökare. Förslaget har tagits fram av White arkitekter och Planning System Services Ltd men genom en frekvent dialog med brukarna.

Sammanfattning av platsanalyserna

Att arbeta med offentliga platser på utsatta ställen har visat sig ge positiva resultat. I Dandora har brottsligheten minskat med 70% (Daily Nation News, 2016) och även i Jeevanjee Gardens är det tryggare att vistas sedan förbättringarna gjordes (UN-Habitat 2014b). Trots åtgärder brister säkerheten i Nairobi. 60 % av stadens invånare har under de senaste fem åren varit utsatta för våld minst en gång (UN-Habitat, 2017). För att minska antalet brott har Safer Cities, en organisation inom FN, påbörjat ett arbete för att förbättra livet för människor boende i farliga städer genom att låta dem delta i beslut som fattas kring deras offentliga ytor. Platser med hög brottsstatistik används i mindre utsträckning av kvinnor, barn och äldre och antal brott blir fler om en plats är dåligt skött (UN-Habitat, 2014b). Att Nairobi stad tar ansvar för att underhålla fler offentliga platser blir därför en nödvändighet om FNs hållbarhetsmål ska kunna uppnås. Flera av de besökta platserna saknar belysning, vilket har betydelse för tryggheten. Jeevanjee Gardens har blivit befolkad även under kvällar och nätter sedan det blev bättre belyst. Med mer människor i omlopp upplevs platsen som säkrare. För att öka tillgängligheten till stadens offentliga platser behöver fler trottoarer anläggas. Idag är bara 13 % av de offentliga platserna nåbara via trottoarförsedda gator, vilket gör dem svåra att besöka. Eftersom gaturummen i stor utsträckning används av gångtrafikanter bör de utformas så att de blir en välfungerande länk mellan olika offentliga platser. Idag bidrar gaturummen till en viss otrygghet eftersom det saknas utrymme för människor utan fordon.

Tre av de besökta områdena och platserna var på något sätt exkluderande. Den plats som var öppen för alla var Jeevanjee Gardens, vilket delvis berodde på läget i staden och att stadskärnan är en intresspunkt för alla samhällsklasser och även för turister. I Dandora och Kibera var platserna skapta för de egna invånarna och besökare var sällsynta. The GoDown Arts Center var främst besökt av människor från den kreativa klassen. Skillnader i ålder och kön berodde delvis på tid på dygnet och vilken plats som besöktes. I bostadsområdena fanns främst kvinnor, barn och äldre under dagen, medan det inne i Jeevanjee Gardens var fler män. Etniska tillhörigheter skilde sig åt främst i Jeevanjee Gardens och på the GoDown. Alla projekten hade genomgått en demokratisk beslutsprocess, vilket anses vara en förutsättning för en välfungerande miljö. Att professionellt verksamma personer leder arbetet och tar hänsyn till invånarnas åsikter är viktigt för att öka tryggheten på plats, men det kan också innebära svårigheter. Inom invånargrupper kan det finnas starka hierarkier som hindrar allas röster att bli hörda (Höök et al., 2012). Att använda sig av medborgarna i processens olika skeden är trots allt en fördel eftersom de är experter på hur platsen fungerar och inte, samt att det är de som kommer att få platsen att fungera när projektet är färdigt (Project for Public Spaces, 2012).

De gröna elementen skilde sig kraftigt åt på de olika platserna. Jeevanjee Gardens var grönt och i skuggan från träden pausade flest människor, vilket är ett av de främsta anledningarna till varför vegetation är viktig i en stad som Nairobi (Shackleton & Blair, 2013). I parken fördröjs dagvattnet vid nederbörd vilket mildrar översvämningar av floderna. I Dandora fanns också en del gröna inslag då varje

gränd hade en större offentlig yta där det fanns plats för vegetation. I Dandora hade invånarna även planterat växter i estetiskt syfte. I Kibera och på the GoDown var de gröna inslagen sällsynta. Vid the GoDown troligtvis för platsens historia som bilgarage och i Kibera på grund av en tät bebyggelse. I Kibera fanns däremot naturliga vattenelement i form av floden och mindre vattendrag, men eftersom dessa idag är så förorenade bidrar inte vattnet till något stort värde. I framtiden hoppas ledarna för the GoDown att de ska kunna erbjuda sina besökare ett skydd från solen med fler träd inne på innergården.

Alla platserna möjliggör möten mellan människor, men eftersom några av platserna är placerade i bostadsdelar är mötena främst för dem som bor där. I alla fyra projekten finns platser där möten och diskussioner kan hållas vilket stärker människornas välmående (UN-Habitat 2013b). På the GoDown var aktiviteterna det centrala, människor kom främst dit på grund av centrets olika tillställningar. I Dandora och Kibera var funktionen framför allt att möta sina grannar i området och för barnen att använda lekutrustningen, men för invånarna i Kibera var ett av syftena med platserna även att använda de offentliga faciliteter som erbjuds.

DISKUSSION

"Adding motorway lanes to deal with traffic congestion is like loosening your belt to cure obesity"

- Lewis Mumford

Uppsatsens sista kapitel utgör diskussionen kring detta arbete. Inledningsvis diskuteras metoden och hur arbetet ändrade fokus efter hand. Därefter går diskussionen in på de resultat som litteratur- och fallstudien visat för att slutligen avslutas i eventuella fortsatta studier samt en slutsats.

- Metodkritik
- Nya insikter, nya mål
- Hållbar utveckling?
- Vidare studier
- Slutsats

Metodkritik

I uppsatsen har både en litteraturstudie och en fallstudie genomförts. Det har varit fördelaktigt att komplettera dessa två metoder för att både få en grundläggande förståelse om de utmaningar och problem som finns kring den pågående urbaniseringen i Nairobi, och också få en fördjupad kontextspecifik kunskap. Den korta tiden för vistelsen i Nairobi begränsade studiens objektivitet då en mer utförlig analys hade krävt en större insats med intervjuer och fler platsbesök. Vid besöken var det ofta de ledande i projekten som visade upp platserna. Eftersom de drivit projekten framåt var de sällan självkritiska och bilderna som visades upp var till följd av det möjligen förskönande. För en bättre helhetsbild av projekten hade intervjuer med invånare och brukare varit kompletterande. Livet i Nairobi i sig är svårt att föreställa sig och att då se bortom den bild som förmedlas och visualisera en baksida av projekten var näst intill omöjligt. Mycket av litteraturen kring de offentliga platserna är dessutom skriven av UN-Habitat självt, vilket varken är neutralt eller rättvist för projektets helhet. För att komplettera den ensidighet litteraturen givit har hemsidor, bloggar och artiklar varit till hjälp för att få en inblick i den andra sidan, vad invånarna själva tycker om platserna.

Efter studieresan fortsatte arbetet med litteraturstudien och det analysverktyg som använts för att analysera platserna. Verktöget har en mer generell och subjektiv karaktär och grundas på litteraturstudien utifrån FNs hållbarhetsmål. Om analysverktyget hade utformats med mätbara kriterier före platsbesöken hade resultatet varit mer detaljerat och objektivt. En sådan kvalitativ studie skulle innebära

en begränsning i antal studieobjekt, vilket skulle vara en fördel som en förstudie till ett eget projekt. FNs hållbarhetsmål innehåller dock ett par kriterier som är svåra att bedöma objektivt. Hur inkludering av en plats är kommer t.ex. alltid bara att kunna bedömas mer eller mindre subjektivt. Att ha mer tid på plats åt intervjuer med brukare samt observationer av platserna hade därför varit nödvändigt för att få en bredare och mer objektiv bild.

Att studera en stad som Nairobi är intressant ur många perspektiv. Staden ställs inför många utmaningar till följd av en växande befolkning och ekonomi. Adderat till studien i Nairobi kunde en liknande studie i exempelvis Bogotá i Colombia vara intressant för att se hur de åtgärder som initierats av Peñalosa format de offentliga rummen. Stort fokus i denna uppsats har lagts vid de grundläggande orsakerna till urbanisering och skulle istället kunna läggas vid att jämföra olika städer med varandra, för att se för- och nackdelar med olika processer. Det faktum att jag var ensam i Nairobi hämmade mig i min undersökning av platserna, då jag blev avskräckt från att fotografera efter en myndighetsvarning. Att genomföra arbetet gemensamt med en eller fler medarbetare hade kanske gynnat uppsatsens resultat. Arbetet har under processen omformulerats och tagit nya vändningar, vilket har resulterat i en bred och grundläggande bakgrund. Fördelaktigt vore att ha en tydligare struktur i arbetets initiala skede för ett mer effektivt arbetsätt. Uppsatsens resultat är, trots en ansats att vara objektiv, subjektiv och kan inte ses som en empirisk studie.

Nya insikter, nya mål

Vid arbetets start var målet att uppsatsen skulle resultera i en gestaltande del av gaturummet utanför The GoDown Arts Center men resan till Nairobi gav en djupare förståelse för den komplexitet som finns på plats och arbetet fick ett annat fokus. I intervjuer och samtal med lokalt verksamma personer framkom att de projekt som inte genomgått en samarbete med invånare och brukare sällan togs emot med förtjusning och vikten av att vara på plats med möjlighet att föra dialoger under processen gav ett större värde. Projekten som besöktes hade alla genomgått en demokratisk beslutsprocess i enlighet med Lynchs (1960), Jacobs (1961) och Lefebvres (1968) ideologier att det är invånarna själva som måste forma sin utemiljö för att den ska fungera. Av de totalt fyra projekt som besökts och analyserats har de tre projekt som genomförts blivit väl mottagna hos brukarna. Hur det kommer att fungera vid the GoDown återstår att se, men med ledarnas sikte på ett tillgängligt och öppet kulturhus för alla, istället för en ekonomisk affär, talar troligtvis för att projektet kommer att utvecklas positivt. Resan gav nya insikter i vikten av att hantera projekt i låginkomstländer med stor respekt för de boende. Att gestalta en plats som utomstående vore att gå emot detta så efter alla inspirerande möten ändrades därför uppsatsens mål. Istället för att gestalta, utifrån vedertagna teorier och kriterier om den goda offentliga platsen, blev målet istället att besöka, analysera och utvärdera pågående eller färdigställda projekt.

Hållbar utveckling?

Många av de offentliga platser som besöktes under resan till Nairobi var fulla av liv och det märks att det är en stad med många invånare. De flesta bor trångt i staden och de offentliga ytorna blir deras självklara mötesplats. De som har råd att köra bil går sällan till fots, bilen ses som en statussymbol. Många i Nairobi har dock inte råd att uppfylla sin önskan, att kunna köra själva eller i alla fall åka buss eller motorcykel, vilket gör att vägrenarna och stadskärnans trottoarer för det mesta är frekvent trafikerade av gående. Eftersom över- och medelklass ofta har tillgång till egna trädgårdar och semi-privata platser (köpcentrum, trädgårdscaféer, betalparker m.m.) syns de sällan på gator, torg och i parker. Tillgången till offentliga platser i en snabbt växande stad som Nairobi blir således en klassfråga. Trots dess popularitet är det redan idag svårt att ta sig fram i staden med motordriven trafik, infrastrukturen är inte planerad för den mängd fordon som rör sig på vägarna idag. Biltrafiken står högst i hierarkin trots långa köer och bristen på trottoarer och övergångsställen gör vägarna riskfyllda för gående och cyklister. Syftet med FNs hållbarhetsmål är att världen ska utvecklas hållbart genom socialt inkluderande, ekonomisk tillväxt och miljöskydd.

Den sociala aspekten i FNs hållbarhetsmål blir viktig för att göra alla röster hörda i staden. Ett problem med att föra en medborgardialog kan vara att processen tar lång tid, att det finns hierarkiska strukturer inom ett bostadsområde eller att invånarna inte ser alla möjligheter som en yrkesperson gör. I många fall är dock dialogen viktig för att projekten ska bli väl mottagna och i förlängningen nyttjade. Av de projekt som besöktes i Kenya uppstod två av

fyra på gräsrotsnivå, ett på företagarnas initiativ och ett på initiativ av staden. I alla fyra fallen har dialoger förts med invånare och brukare. Många andra projekt i Nairobi uppstår på gräsrotsnivå genom lokala intressenter som drivande i projekten. I tur står NGOs som stöttar de lokala aktörerna med ledningsfrågor samt att söka finansiella medel, varpå UN-Habitat ofta blir inkopplade. Organisationer som Sida, Arkitekter utan gränser och större företag som Mojang AB stöttar sedan projekt genom finansiella medel. I Nairobi är socialt inkluderande väl utvecklat i planeringsprocesser, vilket är väsentligt även i en svensk kontext. Att ta invånarnas åsikter i beaktning men samtidigt förmedla en helhetsbild blir en viktig del av mitt framtida arbete som landskapsarkitekt.

Att ekonomisk tillväxt anses vara att utvecklas hållbart kan ifrågasättas, då den driver urbaniseringen framåt. Dagens städer rymmer hälften av världens befolkning, men står för 60-70 % av utsläppen. Många av de nyinflyttade i Nairobi är migranter eller fattiga som lämnat livet på landsbygden. Den största tillväxten sker därför i de redan överbefolkade områdena. I Kibera bor 80.000 personer per km², vilket innebär 12,5 m² per person. Befolkningsmängden har redan överstigit områdets gränser och ytterligare expansion är ohållbart. Trots detta finns inga aktiva åtgärder att förhindra urbaniseringen. Om invånarantalet fortsätter att växa i samma takt är det inte bara tillgången till offentliga platser som riskerar att försämrats. Mer hårdgjord mark minskar lokalt omhändertagande av dagvatten vilket resulterar i fler översvämningar, avfallshanteringen blir ännu svårare att kontrollera vilket skapar förorenade miljöer och risken för bränder, arbetslöshet, missbruk och våld ökar i takt med att de informella bosättningarna expanderar.

Om världsledare och planerare lyckas hitta ett sätt att förbättra livet för de boende i slumområdena och välbefindandet ökar kommer fler vilja köra bil. Infrastrukturen är eftersatt redan idag och det krävs ett aktivt arbete för att minska bilanvändningen och att främja alternativa transportmedel som cykel och buss. Om cykel- och gångtrafiken utvecklas och gaturummet blir grönt och offentligt kan levnadsvillkoren bli bättre för invånarna med bland annat bättre luftkvalitet, minskad risk för översvämningar och färre trafikolyckor. Om det blir som FN förutspår och 70 % av världens befolkning bor i städer 2050 krävs att energi, materialanvändning och utsläpp minskar. I dagsläget är det inte hållbart att så stor andel av världens befolkning trängs inne i städerna.

Den forskning som är gjord och använd kring offentliga platser i denna uppsats har format städer under ett halvt sekel. Är forskningen fortfarande aktuell eller är det dags att omvärdera och göra nya studier på hur de offentliga platserna används? I litteraturstudien används främst undersökningar gjorda i höginkomstländer. Trots att det är relevant till viss del även för låginkomstländer, finns det skillnader i hur offentliga platser används samt vilken nytta de gör för det vardagliga livet. Sjukdomar relaterade till stress och arbetsbelastning är inte rapporterade i samma utsträckning i Kenya och Nairobi men de rekreativa värdena har en betydelse ändå. Inom Nairobis gränser finns en bred variation av områden och klasstillhörigheter, allt från täta till prunkande bostadsområden, från extremfattiga till överklass, och förutsättningarna och tillgången till offentliga eller gröna ytor är enormt varierande. Att använda sig av checklistor eller kriterier gjorda för höginkomstländer är till viss del relevant men måste alltid omformuleras och anpassas till platsens kontext.

FNs hållbarhetsmål har en intention om att göra världen till en bättre plats att leva på. Målen i sig kommer inte kunna föra utvecklingen framåt utan det är snarare vägen dit, hur de är tänka att uppnås, som är relevant. Ett socialt och inkluderande arbete bidrar till en jämställd tillvaro men processen är lång och högt uppsatta mål ställer höga krav på det arbete som utförs. Trots att det sociala arbetet och miljöskyddsarbetet står med som viktiga punkter i hållbarhetsutvecklingen är det den ekonomiska tillväxten som prioriteras (Isaksson, 2006).

I delmål 11.7 beskrivs att offentliga platser ska vara trygga, inkluderande, tillgängliga och gröna, men vad innebär det i praktiken? Orden blir inget värda förrän de implementeras i en plats. Behöver vi högt uppsatta mål för att driva arbetet framåt eller läggs för mycket resurser på teorin kring idealvärlden? I Quito samlades yrkesverksamma, forskare och världsledare på Habitat III-konferensen i oktober 2016. Kanske är det globala samarbetet och dialogen mellan professioner den största vinningen av FNs hållbarhetsmål? Som Brown räknat på i Plan B - 2.0 (2006) finns tillräckliga resurser att göra världen säkrare och att utplåna fattigdom, men det är andra prioriteringar som ofta görs. Istället för ett arbete för tillväxt och stärkt ekonomi borde det ses som relevant att hantera redan uppstådda problem kring fattigdom, energislöseri, miljöförstöringar, markrättigheter m.m. Går det att tänka annorlunda och minska den ekonomiska drivkraften, öka livskvaliteten på landsbygden och därav minska trängseln inne i städerna?

Vidare studier

Eftersom en stor del av jordens växande befolkning förväntas födas i låginkomstländer bör fler studier göras om de fördelar offentliga gröna platser genererar i dessa länder. Det kan inte ses som en lokal angelägenhet eftersom den globalism vi driver framåt också ger oss ett ansvar för dess konsekvenser. Problem med land grabbing är en av orsakerna till varför människor flyttar in till städerna idag. Att stötta landsbygdsbefolkningen och deras markrättigheter kan vara ett sätt att minska den kraftiga urbanisering som pågår. Vidare forskning på detta spår verkar intressant och relevant för att ytterligare greppa problematiken kring växande informella bosättningar och minskande offentliga platser.

Slutsats

Den snabba urbaniseringen påverkar Nairobi på flera sätt. Inte minst påverkas livet för de boende i slumområdena där bristen på offentliga platser blir större för varje år. Behovet av offentliga, gärna gröna, platser är viktiga för omhändertagande av dagvatten, luftkvalitet, människornas sociala liv och för demokratin. I samma takt som inflyttningen sker ökar behovet av offentliga platser, men i nuläget minskar platserna i antal och yta. Det förbättringsarbete för 60 offentliga platser som påbörjats av Nairobi City County har potential att faktiskt resultera i att fler platser skapas och säkerställs, men för att det ska ske behövs både finansiella medel samt att staden åtar sig att förvalta fler platser. Utan tillräckligt underhåll blir platserna otrygga, outnyttjade och tillgängliga för land grabbing. Många av de NGOs som arbetar i Nairobi gör det på gräsrotsnivå för att stödja och öka engagemanget hos invånarna vilket har visat sig vara av väsentlig betydelse för ett positivt mottagande. De kriterier för offentliga platser som skapats av forskare i höginkomstländer är inte helt relevanta, men kan ändå verka som en indikation och en utgångspunkt för fortsatta analyser på plats. Att skapa nya kriterielistor som riktar sig till låginkomstländer kan underlätta för att uppnå FNs hållbarhetsmål. En mer grundläggande platsspecifik analys samt en dialog med lokalbefolkning och brukare är dock alltid att föredra vid arbete med offentliga platser i Nairobi och i andra snabbt växande städer.

▼ färgglad vägg inne på the GoDown

REFERENSER

African Population and Health Research Center (APHRC). (2014) *Population and Health Dynamics in Nairobi's Informal Settlements: Report of the Nairobi Cross-sectional Slums Survey* (NCSS). Nairobi: APHRC

Andersson, D. (2011). *What is an NGO?* Tillgänglig: www.ngos.org/what-is-an-ngo/ [2017-08-27]

Anseeuw, W., Wily, L.A., Cotula, L. & Taylor, M. (2012) *Land Rights and the Rush for Land: Findings of the Global Commercial Pressures on Land Research Project*. ILC, Rome.

Antonelli, M., Siciliano, G., Turvani M.E. & Rulli, M.C. (2015) Global investments in agricultural land and the role of the EU: Drivers, scope and potential impacts. *Land Use Policy*, vol. 47, s. 98-111

Anyamba, Tom. (uå). *Incremental Housing*. Tillgänglig: <http://web.mit.edu/incrementalhousing/WUF-Rio/pdfs/Kenya-Anyamba.pdf> [2017-08-30]

Arnstein, S. R. (1969) A Ladder Of Citizen Participation. *Journal of the American Planning Association*, vol. 35:4, s. 216-224

Barczak, P. (2015) *Dandora Landfill in Nairobi*. *European Environmental Bureau*. Tillgänglig: <https://ejatlas.org/conflict/dandora-landfill-in-nairobi-kenya> [2017-08-30]

Bell, B. (2012a) Exploring the Ngong River. Tillgänglig: <https://brianjacobbell.com/2012/07/18/site-1-stre-am-stabilization-survey/>

Bell, B. (2012b) Water and sanitation in Kibera. Tillgänglig: <https://brianjacobbell.com/2012/09/25/water-and-sanitation-in-kibera/>

Blumberg, N., Yalzadeh, I. (2017) *City Beautiful Movement*. Urban Planning. Encyclopaedia Britannica. Tillgänglig: <https://www.britannica.com/topic/City-Beautiful-movement> [2017-08-24]

Boverket. (2017) *Delaktighetstrappan betyder grad av inflytande*. Tillgänglig: <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/kommunal-planering/medborgardialog1/vad-ar-medborgardialog/delaktighetstrappan-beskriver-grad-av-inflytande/> [2017-11-27]

Brorström, S., Parment, A. (2017). *Attraktiva platser bortom urbanisering och tillväxt. En studie om hållbar utveckling*. Studentlitteratur

Brown, L. R. (2006) Plan B 2.0 - *Hur kan vi rädda vår utsatta planet och vår hotade civilisation*. Earth Policy Institute

Cap, C. (2016) *Nairobi Public Spaces: Viable or Open for Grabbing?* African City Planner. Tillgänglig: <http://africancityplanner.com/nairobi-public-spaces-viable-or-open-for-grabbing/> [2017-03-15]

Cape Town Partnership. (2017). *Dandora: Beyond a Dumpsite*. Tillgänglig: <https://www.capetownpartnership.co.za/2017/05/dandora-beyond-a-dumpsite/> [2017-08-30]

Chossyodovsky, M. (1999) Global Falsehoods: How the World Bank and the UNDP Distort the Figures on Global Poverty. Tillgänglig: https://web.archive.org/web/19990427100741/http://www.transnational.org/features/chossu_worldbank.html [2017-11-14]

Commission for Architecture and the Built Environment (CABE). (2007) *Spaceshaper. A user's guide*.

Daily Nation News, Kenya (2016a). *Welcome to the new Dandora: it is clean, safe, and better organized*. Tillgänglig: <http://www.nation.co.ke/lifestyle/dn2/green-Dandora-dumpsite-nairobi-environment/957860-3028186-q3exir/index.html> [2017-08-30]

Daily Nation (2016b) *Jeevanjee Gardens: Where all have a resting place*. Tillgänglig: <http://www.nation.co.ke/lifestyle/travel/Where-all-have-a-resting-place/1950822-3289356-apg4o1z/index.html> [2017-08-21]

Dandora Transformation League (DTL). (2016). *History, mission and vision*. Tillgänglig: <http://dandora-transformation.org/history-mission-and-vision/> [2017-08-30].

Davis, M. (2006). *Planet of Slums*. London. Verso.

Duany, A., Plater-Zyberk, E., Speck, J. (2000). *Suburban nation: the rise of sprawl and the decline of the American Dream*. North Point Press. New York.

Erwig, R., Meakins, G., Hamidi, S., Nelson, A. C. (2014) Relationship between urban sprawl and physical activity, obesity, and morbidity – Update and refinement. *Health & Place*, vol. 2014:26, s. 118-126

Flyvbjerg, B. (2006). "Five Misunderstandings About Case-Study Research". *Qualitative Inquiry*, vol. 12:2, s. 219-245.

Footprint Network. (2017) Ecological Footprint of Countries 2013. Tillgänglig: data.footprintnetwork.org [2017-08-21]

Fung, A. (2006) Varieties of participation in complex governance. *Public Administration Review*, vol. 66, s. 66-75

Gehl, J. (2007) Public Spaces for a Changing Public Life. I: Thompson, W. C. & Travlou, P. (ed.) *Open Space: People Space*. New York: Taylor & Francis.

Gehl, J. (2010a). *Cities for People*. Island Press.

Gehl, J. (2010b). *Life Between Buildings*. Island Press.

Grahn, P., Stigsdotter, U. A. (2003) Landscape Planning and Stress. *Urban Forest. Urban Greening*, vol. 2, s 1-18.

Grahn, P. & Stigsdotter, U. A. (2010) The relation between perceived sensory dimensions of urban green space and stress restoration. *Landscape and Urban Planning*, vol. 94, s. 262-275

Greenberg, M. (2009) *Its Time for a Better Poverty Measure*. Tillgänglig: <https://www.americanprogress.org/issues/poverty/reports/2009/08/25/6582/its-time-for-a-better-poverty-measure/> [2017-11-14]

Hajer, M., Nilsson, M., Raworth, K., Bakker, P., Berkhout, F., de Boer, Y., Rockström, J., Ludwig, K., Kok, M. (2015) Four insights to enhance SDGs, 2015. *Sustainability*, vol 2015:7, s. 1651-1660.

Hartig, T., Evans, G.W., Jamner, L.D., Davies, D.S., & Gärling, T. (2003) Tracking restoration in natural and urban field settings. *Journal of Environmental Psychology*, vol. 23, s. 109–123.

Humpel, N., Owen, N., & Leslie, E. (2002) Environmental factors associated with adults' participation in physical activity: A review. *American Journal of Preventive Medicine*, vol. 22, s. 188–199.

Höök, M., Jonsson, P., Skottke, E. & Thelandersson, M. (2012) *Streetscapes: Behind the Scenes*. Sveriges Lantbruksuniversitet. Lanskapsarkitektprogrammet (Fördjupningsarbete 2012)

Isaksson, K. (2006) Fernissa eller Förändring? Planering med nya förutsättningar. Ny lagstiftning, nya värderingar. Linköpings Universitet. s. 107-124

Jacobs, J. (1961). *The Death and Life of Great American Cities*. Random House. New York.

Kaplan, S., & Kaplan, R. (2003) Health, Supportive Environments, and the Reasonable Person Model. *American Journal of Public Health*. vol. 2993:93 nr.9 s. 1484-1489

Kounkuey Design Initiative (KDI). (2014) Projects. Tillgänglig: http://kounkuey.org/brochure/2014_KDI_overview.pdf

Kärholm, M. (2012) *Retailising Space. Architecture, Retail and the Territorialisation of Public Space*. Ashgate Publishing Limited

Kärholm, M. (2008). Konsumtionslandskapet och hotet mot mångfalden: Några förändrings- tendenser i det offentliga rummets utveckling. I: Graninger, G. & Knuthammar, C. *Samhällsbyggande och integration: frågor om assimilation, mångfald och boende*. Stiftelsen Vadstena Forum för samhällsbyggande, ss. 175-186.

Lefebvre, H. (1968) *Le Droit à la ville*. Anthropos

Litman, T. (2006) Changing Travel Demand: Implications for Transport Planning. *ITE Journal*, vol. 76:9. s. 27-33

Ljung, P., Tannerfeldt, G. (2006). *More Urban Less Poor - an introduction to urban development and management*. London. Earthscan.

Lynch, K. (1960). *The Image of the City*

Maas, J., Varheij, R. A., Groenewegen, P. P., de Vries, S., Spreeuwenberg, P. (2006) Green space, urbanity, and health: how strong is the relation? *J Epidemiol Community Health* vol. 2006:60 s. 587-592

Macmillan Dictionary. (2017) NGO. Tillgänglig: <http://www.macmillandictionary.com/dictionary/british/ngo> [2017-08-27]

Madanipour, A. (2003) *Public and private space of the city*

Malmö Stad. (2012) *Stadens rumsliga påverkan på hälsa*

Malmö Stad. (2013) *Hälsofrämjande stadsplanering*.

Médard, C. (2012) *City Planning in Nairobi*. Chartron-Bigot, H. & Rodriguez-Torres, D. (ed) Nairobi Today: The Paradox of a Fragmented City. Dar es Salaam: Mkuki na Nyota Publishers Ltd.

Mitchell, D. (2003). The Right to the City

Mng'ong'o, S. O. (2004) *A Browning Process. The case of Dar es Salaam city*. Division of Urban Studies. Kungl. Tekniska Högskolan. Stockholm

Molina, I. (2005) Miljonprogrammet och förortens rasifiering. Bor vi i samma stad, om stadsutveckling, mångfald och rättvisa, red. Ola Broms Wessel, Moa Tunström, Karin Bradley, (Stockholm, 2005)

Montgomery, J. (1998) Making a city: Urbanity, vitality and urban design. *Journal of Urban Design*. vol. 3:1.

National Geographic. (2017) Tillgänglig: <https://genographic.nationalgeographic.com/development-of-agriculture/> [2017-01-08]

NYCDOT. (2014). *World Class Streets: Remaking New York City's Public Realm*. Tillgängligt: https://issuu.com/gehlarchitects/docs/issuu_561_new_york_world_class_stre [2017-08-07]

Parkinson, J., R., (2012) *Democracy and Public Space: The Physical Sites of Democratic Performance*. Tillgänglig: <http://www.oxfordscholarship.com/view/10.1093/acprof:osobl/9780199214563.001.0001/acprof-9780199214563-chapter-9> [2017-08-15]

Peñalosa, E. (2001). *Parks for Livable Cities: Lessons from a Radical Mayor*. Tillgänglig: <https://www.pps.org/reference/Peñalosaspeech2001/> [2017-11-16]

Peñalosa, E. (2009). *About Enrique Peñalosa*. Tillgänglig: <https://www.pps.org/reference/ePeñalosa-2/> [2017-11-16]

Placemakers (2017). *What is Placemakers*. Tillgänglig: www.placemakers.nl/en [2017-12-22]

Project for Public Spaces (PPS). (2010) *Jane Jacobs*. Tillgänglig: <https://www.pps.org/article/jjacobs-2> [2017-08-02]

Project for Public Spaces. (2012) *Place Making and the Future of Cities*

Project for Public Spaces. (2016) *Placemaking. What if we built our cities around places?* Tillgänglig: <https://www.pps.org/wp-content/uploads/2016/10/Oct-2016-placemaking-booklet.pdf> [2017-03-13]

Rahbaran, S., Hertz, M. (2014). *Nairobi, Kenya - Migration Shaping The City*. Lars Müller Publishers

Roser, M (2017a) *Future Population Growth*. Tillgänglig: <https://ourworldindata.org/future-population-growth/> [2018-01-08]

Roser, M. (2017b) *Life expectancy*. Tillgänglig: <https://ourworldindata.org/life-expectancy/> [2017-08-02]

Sack, D. R. (1997) *Homo Geographicus: A Framework for Action Awareness and Moral Concern*. London: The John Hopkins University Press.

Sachs, J. D. (2012) From Millennium Development Goals to Sustainable Development Goals. *Lancet* 2012 (379): s. 2206-11 Earth Institute, Colombia University

Shackleton, C. M. (2006) Urban Forestry in South Africa – a Cinderella science? *Southern African Forestry Journal*, vol. 208, s. 1-4.

Shackleton, C. M., Blair, A. (2013) Perceptions and use of public green space is influenced by its relative abundance in two small towns in South Africa. *Landscape and Urban Planning*, vol. 113, s. 104-112

Stanley, B. W., Stark, B. L., Johnston. K.L., Smith, M. E. (2012) Urban Open Spaces in Historical Perspective: Transdisciplinary Typology and Analysis. *Urban Geography*, vol. 33:8, s. 1089–1117. Bellwether Publishing, Ltd.

Statistiska Centralbyrån, (2017) Folkmängd efter region och vart 5:e år. Tillgänglig: http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START__BE__BE0101__BE0101A/FolkmandTatort/table/tableViewLayout1/?rxid=2920b48b-700f-4c79-945d-c9663739d02a [2017-08-15]

Stähle, A. (2015) *Framtidens stad - hur vill du ha den?* Tillgänglig: <https://www.kth.se/aktuellt/nyheter/framtidens-stad-hur-vill-du-ha-den-1.569350> [2017-11-16]

Stähle, A. (2016) *Closer Together. This is the Future of Cities*. Årsta. Dokument Press

Svedberg, O. (1996) *Planerarnas århundrade. Europas Arkitektur 1900-talet*. Arkitektur Förlag AB

Söderqvist, L. (1999) *Rekordår och miljonprogram - Flerfamiljshus i stor skala*, Stockholm.

Takada, M. (1999). *Japan's Economic Miracle: Underlying Factors and Strategies for the Growth*. Lehigh University

The GoDown Arts Center. (2017). Hemsida. Tillgänglig: <http://www.thegodownartscentre.com/> [2017-09-01]

Tunström, M. (2009) På spaningen efter den goda staden. Om konstruktioner av ideal och problem i svensk stadsbyggnadsdiskussion. Diss. Örebro universitet

Tuts, R. (2016) *Nordic Urban Ways - Implementing the New Urban Agenda*. Tillgänglig: https://www.youtube.com/watch?time_continue=1905&v=VVKz7kKwzs [2016-12-16]

UN-Habitat (2003) *The Challenge of Slums. Global Report on Human Settlements 2003*. Earthscan Publications Ltd

UN-Habitat. (2004) *World urbanization prospects: the 2003 revision. Data tables and highlights*. New York: United Nations

UN-Habitat. (2008) *UN-Habitat and the Kenya Slum Upgrading Programme*. Strategy Document.

UN-Habitat. (2013a) *Streets as Public Spaces and Drivers of Urban Prosperity*.

UN-Habitat (2013b) *The State of the World's Cities. Prosperity of Cities*.

UN-Habitat (2014a) *The State of African Cities - Re-imagining Sustainable Urban Transitions*.

UN-Habitat (2014b) *Nairobi City-Wide Public Spaces: Inventory and Assessment*.

UN-Habitat (2014c) *UN-Habitat and Nairobi City County launch pilot public space project*. Tillgänglig: <http://mirror.unhabitat.org/content.asp?cid=12920&catid=9&typeid=6> [2017-12-18]

UN-Habitat. (2015) *World Urbanisation Prospects: The 2014 Revision*. Department of Economic and Social Affairs, Population Division.

UN-Habitat. (2016) *Global Public Space Toolkit*

UN-Habitat. (2017) *Safer Cities - A Safer and Just City for All*. Tillgänglig: <http://mirror.unhabitat.org/pmss/listItemDetails.aspx?publicationID=3217> [2017-03-02]

UN-Habitat. u.å. *A New Strategy of Sustainable Neighborhood Planning: Five Principles*. United Nations

United Nations. (2017). *Probabilistic Population Projections based on the World Population Prospects: The 2017 Revision*. Department of Economic and Social Affairs, Population Division. Tillgänglig: <https://esa.un.org/unpd/wpp/Download/Probabilistic/Population/> [2018-01-08]

Vasagar, J. (2004) Bulldozers go in to clear Kenya's slum city. Tillgänglig: <https://www.theguardian.com/world/2004/apr/20/kenya.jeevanvasagar> [2017-02-17]

White Arkitekter AB (2015). The Go Down Arts Center. Tillgänglig: <http://www.white.se/projects/the-godown-arts-centre/> [2017-09-01]

World Bank Group. (2016a).Poverty. Tillgänglig: <http://www.worldbank.org/en/topic/poverty/overview> [2017-08-19]

World Bank Group. (2016b) Kenya Urbanization Review

World Bank Group, (2017a) Urban Population (% of total). Tillgänglig: <https://data.worldbank.org/indicator/SP.URB.TOTL.IN.ZS> [2017-08-21]

World Bank Group, (2017b) GDP (Current USD) by Country. Tillgänglig: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD?locations=JP&view=chart> [2017-02-18]

